

VAASAN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta
Nykysuomen ja kääntämisen laitos

Marianne Halonen

Minä olen Minttu

Minttu-sarjakuvien tarkastelua systeemis-funktionaalisen kieliopin ja
kriittisen diskurssianalyysin keinoin

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2007

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ:	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	6
1.2 Aineisto	6
1.3 Menetelmä	7
2 KOLMENLAISIA MINTTU-KIRJOJA	10
3 SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELIOPPI	12
3.1 Systemis-funktionaalisen kieliopin historiallista taustaa	12
3.2 Konteksti	13
3.3 Rekisteri	15
3.4 Ideationaalinen metafunktio	16
4 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	22
4.1 Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohta	22
4.2 Ideologian käsitteestä	23
4.3 Teksti	24
4.4 Teksti diskurssianalyysin viitekehyksessä	25
5 ANALYYSI MINTTU-SARJAKUVISTA	28
5.1 Isän sukat	28
5.1.1 Isän roolit	28
5.1.2 Mintun roolit	31
5.1.3 Äidin roolit	32
5.1.4 Yhteenveto sarjakuvasta 1 Isän sukat	33
5.2 Hieno mummo	35
5.2.1 Äidin roolit	35
5.2.2 Isän roolit	37

5.2.3 Mintun roolit	38
5.2.4 Yhteenveto sarjakuvasta 2 Hieno mummo	38
5.3 Pullakahvit	39
5.3.1 Äidin roolit	40
5.3.2 Mintun roolit	43
5.3.3 Yhteenveto sarjakuvasta 3 Pullakahvit	44
5.4 Kääreitä	45
5.4.1 Äidin roolit	45
5.4.2 Mintun roolit	47
5.4.3 Yhteenveto sarjakuvasta 4 Kääreitä	48
5.5 Yksin	49
5.5.1 Mintun roolit	49
5.5.2 Äidin roolit	50
5.5.3 Yhteenveto sarjakuvasta 5 Yksin	52
6 PÄÄTELMÄT	53
6.1 Ideationaalisen tason roolit ja prosessit	53
6.2 Minttu-sarjakuvat kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta	55
6.3 Ehdotuksia jatkotutkimukseen	60
LÄHTEET	61
LIITTEET	64
LIITE. Isän sukat -sarjakuva	

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta****Laitos:** Nykysuomen ja kääntämisen laitos**Tekijä:** Marianne Halonen**Pro gradu -tutkielma:** *Minä olen Minttu*Minttu-sarjakuvien tarkastelua systeemis-funktionaalisen kieliopin ja kriittisen diskurs-
sianalyysin keinoin**Tutkinto:** Filosofian maisteri**Oppiaine:** nykysuomi**Valmistumisvuosi:** 2007**Työn ohjaaja:** Esa Lehtinen

---

TIIVISTELMÄ:

Tutkimukseni aihe on roolit, joita tutkin Maikki Harjanteen kirjoittamissa Minttu-sarjakuvissa. Tavoitteenani on selvittää, millaisissa rooleissa Minttu, isä ja äiti sarjakuvissa esiintyvät ja millaisina kielellisinä prosesseina roolit ilmenevät. Aineistoni koostuu kolmesta eri Minttu sarjakuva-albumista, joista olen valinnut tarkasteltavakseni viisi eri sarjakuvaa: *Isän sukat*, *Hieno mummo*, *Pullakahvit*, *Kääreitä* ja *Yksin*.

Tutkimukseni perustuu M.A.K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kielioppiin, jonka ideationaalista tasoa tarkastelen. Ideationaalinen taso, jota voidaan yleisesti kutsua myös tekstin sisällöksi, toteutuu kielellisesti kuutena erilaisena prosessityyppinä, joita ovat materiaaliset, mentaaliset, relationaaliset, verbaaliset, eksistentiaaliset ja käyttäytymisen prosessit. Päädyin Hallidayn prosessiluokitteluun, koska katsoin sen avulla pystyvänä tekemään aineistostani monipuolista analyysiä, josta ilmenee, millaisissa rooleissa tutkimani henkilöt ovat sekä millaiselta lapsiperheen elämä Minttu-sarjakuvissa näyttää. Toinen työni keskeinen metodi on Norman Faircloughin teoria kriittisestä diskurs-
sianalyysistä. Diskurssianalyysin avulla tutkin, millaisen kuvan tekstit antavat perheen elämästä ja millaisia mahdollisia ideologioita tekstien taustalla vaikuttaa.

SF-analyysini osoitti, että aineistossa oli kaikkia kuutta eri Hallidayn luokittellemaa prosessityyppiä. Diskursiivinen tarkastelu osoitti, että perheen elämä oli sarjakuvissa varsin sopusointuista, mutta erityisesti vanhempien välillä oli myös ristiriitoja.

Avainsanat: lastenkirjallisuus, systeemis-funktionaalinen kielioppi, ideationaalinen meta-funktio, roolit, kriittinen diskurssianalyysi

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessani tutkin Minttu-sarjakuvia. Omassa lapsuudessa erityisesti Minttu-kirjat olivat minulle todella tärkeitä, lempikirjojani. Äiti osti Minttuja kaupasta ja niitä myös yhdessä lainasimme Tuovilassa kirjastoautosta. Kirjat olivat mukavia monin tavoin. Mintulle sattui ja tapahtui hauskoja ja joskus jännittäviäkin asioita. Varsinkin naapurin salaperäisen oloinen Neptunus-setä oli mielestäni jännittävä, koska hän oli tuonut meriltä, mitä ihmeellisimpiä aarteita. Mukavaa Minttuissa oli myös se, että vaikka Minttua välillä kiukutti ja harmittikin, niin äiti ja isä ottivat aina lapsensa huomioon, kysymällä: mikä nyt on hätänä?

Tutkimukseni aihe on roolit Maikki Harjanteen Minttu-sarjakuvissa. Tarkastelen sarjakuvien kolmea henkilöä Minttua, isää ja äitiä. Tutkin myös, millaisia mahdollisia ideologioita sarjakuvissa on, millaiselta elämän meno kirjoissa näyttää. Tutkimukseni aihe on merkittävä, koska on tärkeää, että lastenkirjat ovat sisällöltään lapsen kasvua tukevaa. Kirjoittajien tulisi suhtautua vakavasti kirjoittamiseen, koska heillä on kirjojensa välityksellä mahdollisuus vaikuttaa lapsen oppimiseen, henkiseen kasvuun sekä maailmankuvan rakentumiseen turvalliseen, eheään suuntaan. On muistettava, että pieni lapsi on altis kaikille elinympäristönsä virikkeille.

Pikkulasten äideille ja isille kirjat tarjoavat kasvatusapua. Yllättäen kuvakirja näyttää hyvän mallin luontevaan ja tarkoituksenmukaiseen kasvatukseen. (Heinimaa 2001: 148.) Kirjoista voi löytyä apu, jos lapsen kaulaliina on muuttunut käärmeeksi tai keittiön viemäriin murisee karhu, mutta tärkeintä, mitä aikuiset voivat Minttu-kirjoista oppia, on lapsen kuuntelemisen taito. Arkipäivän kysymykset: mikä on? miltä tuntuu? miten päivä on sujunut? ovat lapselle tärkeitä, koska ne osoittavat, että vanhempi välittää ja huolehtii lapsesta. Näistä näkökulmista tarkastellen tutkimukseni on sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävä.

1.1 Tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisissa rooleissa Maikki Harjanteen Minttu-sarjakuvien henkilöt, Minttu, äiti ja isä esiintyvät. Tarkemmin sanottuna tutkin sitä, millaisina prosesseina: *materiaalisina, mentaalisina relationaalisina, eksistentiaalisina, verbaalisina vai käyttäytymisen prosesseina* roolit edustuvat (Halliday 1994: 107). Lisäksi pohdin sitä, millaisen kuvan Minttu-sarjakuvat antavat lasten maailmasta. Pyrin selvittämään, mitä teksteillä tavoitellaan ja millaisia mahdollisia ideologioita lapsille suunnattujen tekstien taustalla vaikuttaa.

1.2 Aineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu kolmesta eri Maikki Harjanteen sarjakuva-albumista, joista valitsin lähempään tarkasteluun seuraavat sarjakuvat: Vallaton Minttu -sarjakuva-albumi ilmestyi vuonna 1986, ja tästä kirjasta valitsin sarjakuvan *Isän sukat*. Minttu uudet kujeet -sarjakuva-albumista, joka ilmestyi vuonna 1987, valitsin sarjakuvan *Käärreitä*. Vuonna 1988 ilmestyneestä Minttu yllättää -sarjakuva-albumista valitsin kolme sarjakuvaa, jotka ovat *Pullakahvit*, *Hieno mummo* ja *Yksin*. Otava on kustantanut kyseiset teokset.

Valitsin Maikki Harjanteen sarjakuvat tutkimukseni aineistoksi kolmesta syystä. Ensinnäkin halusin tutkia millaisissa rooleissa tavallisen suomalaisen perheen jäsenet Minttu, isä ja äiti olivat. Toiseksi aineistoni valintaan vaikutti myös se, että kirjoittaja palkittiin kirjallisesta työstään 7.4.2004 Kaarina Helakisa -kirjallisuuspalkinnolla. Palkintolautakunta kiitti sekä Harjanteen kerrontaa että kuvitusta lastenkirjoissa. Hänen vahvuksiinaan mainittiin kirjojen elinvoima, raikkaus sekä nokkela kieli. Myös aiheen tarkka valinta ja lämmin huumori yhdistyivät palkintolautakunnan mielestä raikkaalla tavalla. (Kirjakauppalehti 2004.) Viimeisenä aineistoni valintaperusteena mainitsen Harjanteen kirjojen jatkuvan suosion. Harjanne kirjoitti ja kuvitti ensimmäisen Minttu-kuvakirjansa *Minä olen Minttu* WSOY:n kustantamana jo vuonna 1978 (Otava 2007). Vaikkakin uusia kirjailijoita ilmestyy värikkäine kuvineen ja kertomuksineen jatkuvasti kirjamarkkinoille, haluavat 2000-luvun lapset tutustua Mintun touhuihin yhä uudestaan ja uudestaan.

Valitsin kyseiset sarjakuvat *Isän sukat*, *Hieno mummo*, *Pullakahvit*, *Kääreitä ja Yksin* siitä syystä, koska niissä edustuivat tutkimustavoitteeni kannalta monipuolisimmin etsimäni roolit. Sarjakuvassa *Pullakahvit* rooleja oli sekä Mintulla, äidillä että isällä. Samoin oli myös sarjakuvassa *Hieno mummo*. Kolmessa viimeisessä sarjakuvassa *Pullakahvit*, *Kääreitä ja Yksin* rooleja oli ainoastaan äidillä ja Mintulla. Tutkimukseni kaikki sarjakuvat ovat ilmestyneet 1980-luvulla, kyseessä on kuitenkin sattuma, koska en ole valinnut aineistoani ilmestymisvuoden perusteella.

Minttu-sarjakuvissa on jokaisen kuvan alla repliikki, muutamissa kohdissa on myös kerrontaosuus. Tässä tutkimuksessa en huomionnut kuvitusta kuin *Pullakahvit* sarjakuvassa, koska tutkimuksen suppeuden vuoksi siihen ei mielestäni ollut mahdollisuuksia. Päädyin edellä mainittuihin sarjakuviin siitä syystä, että niissä keskeisiä ovat nimenomaan Minttu ja Mintun perhe. Harjanne on kirjoittanut useita muitakin Minttu-kirjoja, joissa päähenkilöiden lisäksi kuvataan erilaisten instituutioiden, kuten koulun ja päiväkodin henkilökuntaa. Oman tutkimukseni kannalta oleellisia ovat kuitenkin kotiin sijoittuvat sarjakuvat, koska niistä ilmenevät monipuolisimmin Mintun ja hänen vanhempinsa erilaiset roolit.

Olen jäsentänyt analyysiosuudessa aineistoni seuraavalla tavalla:

sarjakuvan nimi:	sarjakuva-albumin nimi ja painovuosi:
1 <i>Isän sukat</i>	Vallaton Minttu 1986
2 <i>Hieno mummo</i>	Minttu yllättää 1988
3 <i>Pullakahvit</i>	Minttu yllättää 1988
4 <i>Kääreitä</i>	Mintun uudet kujeet 1987
5 <i>Yksin</i>	Minttu Yllättää 1988

Kaavio 1. sarjakuva-aineistokaavio.

1.3 Menetelmä

Tutkimukseni pohjautuu M.A.K. Hallidayn (1994, 2004) systeemis-funktionaalisen kielopin (myöhemmin SF-kielioppi) ideationaaliseen tasoon sekä Norman Faircloughin (1989, 1995, 1997) kriittiseen diskurssianalyysiin. Työssäni keskityn tarkastelemaan

tekstin *ideationaalista metafunktiota*, jota voisi yleisemmin kutsua tekstin sisällöksi (Heikkinen 2000: 132).

Tutkimukseni analyysiosuuden lähtökohdaksi valitsin Hallidayn systeemifunktionaalisen kieliopin ideationaalisen tason roolijaottelun. Jokaisen sarjakuvan analyysiluvun alussa, luvut 5.1–5.5, kerron ensiksi lyhyesti kyseisen sarjakuvan sisällön. Tämän jälkeen selvitin, kenellä perheenjäsenistä isällä, Mintulla tai äidillä oli rooleja sarjakuvissa. Analyysiluvut jakautuvat joko kolmeen tai neljään alalukuun, riippuen siitä, onko vain kahdella vai kolmella perheenjäsenellä rooleja kyseisessä sarjakuvassa. Ensimmäinen luku alkaa aina sen henkilön rooleilla, joka on tarinan päähenkilö. Analyysilukujen lopussa on yhteenveto kokoamassa yhteen lukujen keskeisimmät huomiot.

Sen jälkeen kun olin selvittänyt, kenellä perheenjäsenistä oli rooleja sarjakuvissa, selvitin Hallidayn prosessiluokittelun avulla, mitä kyseiset rooleihin liittyvät prosessit olivat. Työssäni tutkin ideationaalisen tason kuutta eri prosessityyppiä, jotka ovat: *materiaaliset, mentaaliset, relationaaliset, eksistentiaaliset, verbaaliset sekä käyttäytymisen prosessit* (Halliday 1994: 107). Päädyin tähän luokittelutapaan, koska katsoin sen avulla pystyväni tekemään aineistostani monipuolista analyysiä, josta ilmenee, millaisissa rooleissa tutkimani henkilöt ovat.

Analyysini perustuu sarjakuvista lainattuihin esimerkkeihin. Jotkut esimerkit voivat esiintyä useammin kuin kerran. Tämä johtuu siitä, että joissakin repliikeissä voi olla useampi toimija eri rooleissa. Työni tavoitteen kannalta oli merkittävää, että mahdollisimman monenlaiset eri henkilöiden roolit tulevat hyvin esille, joten siksi osittainen toisto kuuluu tärkeänä osana tutkimukseeni. En kuitenkaan ole analysoinut aivan jokaista hyvin lyhyttä repliikkiä, joita aineistossani esiintyi, kuten sarjakuvassa 4 *Kääreitä* Mintun äidin repliikkiä *Yöllä?* Olen valinnut sellaiset repliikit, joista ilmenee kyseisen henkilön roolit ja prosessit.

Etenen työssäni siten, että luvussa 2 kerron monipuolisesta kirjasarjasta sekä esittelen Mintun ja hänen perheensä. Luvuissa 3 ja 4 esittelen tutkimukseni teoreettiset viiteke-

hykset, jotka ovat M.A.K. Hallidayn SF-kielioppi sekä Norman Faircloughin (1989, 1995, 1997) kriittinen diskurssianalyysi. Luvussa 3 esittelen SF-kielioppia ensin yleisellä tasolla. Luvussa 3.1 kuvailen teorian taustoja. Luvussa 3.2 esittelen kontekstin ja luvussa 3.3 rekisterin käsitteen. Tutkimukseni metodin ideationaalisen metafunktion käsitteen esittelen luvussa 3.4. Luvussa 4 esittelen kriittisen diskurssianalyysin teorian. Luvussa 4.1 kerron kriittisen diskurssianalyysin lähtökohdan. Luvussa 4.2 esittelen ideologian käsitteen ja luvussa 4.3 tekstin käsitteen. Luvussa 4.4 kerron tekstistä kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä. Luku 5 sisältää tutkimukseni varsinaisen analyysiosuuden, jossa analysoin ja tulkiten aineistoani teorioiden pohjalta. Luvussa 6 kertaan tutkimukseni tavoitteet sekä esitän tulokset ja päätelmät. Luvussa 6.1 käsittelen SF-kielioppiin perustuvia analyysiosuuteni tuloksia. Luvussa, 6.2 pohdin Minttu-sarjakuvissa mahdollisesti piileviä ideologioita sekä viimeisessä luvussa, luvussa 6.3 esitän ehdotuksia jatkotutkimukseen.

2 KOLMENLAISIA MINTTU-KIRJOJA

Minttu on esikouluikäinen tyttö, jonka perheeseen kuuluvat isän ja äidin lisäksi veljet, Ville ja Santtu. Mintun kodissa vallitsee kodikas ja lämmin tunnelma, perheellä on hyvä olla keskenään. (Heinimaa 2000: 145.) Aikuisten roolit jakautuvat Mintun perheessä siten, että isä käy töissä ja äiti hoitaa perinteisesti lapsia kotona. Mintun äiti on puuhakas nainen; hän leikkii lasten kanssa, hoitaa kotia ja selvittää monia kiperiä riitatilanteita. Usein äiti on myös vastuusta väsynyt ja osoittaakin sen perheelleen. Mintun isä on kiireinen työssäkävijä. Hän ei äidin tavoin ole osallisena lapsiperheen päivittäisissä ongelmatilanteissa, vaan vastuu kodista ja lapsista jää yksinomaan äidille

Heinimaa (2001: 114–145) korostaa Kärelandin näkemystä, jonka mukaan ensimmäisten lapsille suunnattujen kirjojen tuli olla pelkästään opettavaisia, ei hauskoja tai jännittäviä. Kirjojen avulla lapsiin iskostettiin toivottuja arvoja ja normeja, joita olivat, esimerkiksi uskonnon kunnioittaminen, puhtaus ja ahkeruus. Vanhimpia kirjoja hallitsi tarkoitushakuisuus, mikä osittain heikensi niiden taiteellista laatua. Toisaalta kirjat kuitenkin peilaavat oman aikansa kasvatusihanteita ja lapsikäsitystä sekä osoittavat, miten ajattelutavat ovat muuttuneet sosiaalisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden muuttuessa.

Myös nykypäivänä kirjoihin piilotetaan sadunomaisen tarinan ja värikkäiden kuvien sisään runsaasti opettamista. Hyviä tapoja, ystävyyttä ja tasa-arvoa korostetaan myös kuvakirjojen avulla, mutta jos pyrkimys on liian näkyvä, kokonaisuus saattaa heiketä. Esimerkiksi Minttu-kirjat opettavat lukijoitaan avoimesti. Harjanne korostaa kirjoissaan miellyttävällä tavalla yhdessä olemista ja perheenä toimimista, vaikka kirjojen varsinainen aihe olisikin leikkien, eläinten, luonnonilmiöiden tai ihmisruumiin toiminnan opettaminen tai pelkästään lapsiperheen arkipäivän kuvaaminen. Minttu-kirjoissa ei ole tärkeää tiukka kuri ja tavaroiden sotilaallinen järjestys, vaan yhdessä oleminen ja suvaitsevaisuus. (Heinimaa 2001: 144–147.) Heinimaan näkemys Minttu-kirjoista on hyvin positiivinen. Oma analyysini kuitenkin osoittaa, että perheen ja erityisesti vanhempien välillä on monenlaisia ratkaisemattomia ristiriitoja, jotka vaikuttavat negatiivisella tavalla myös lapsiin.

Ruotsalainen tutkija Ulla Rhedin on jaotellut väitöskirjassaan kuvitetut lastenkirjat kolmeen luokkaan seuraavalla tavalla. *Eeppisessä kuvakirjassa* kuvan tehtävä on vahvistaa ja tukea tekstiä selventäen sitä. *Laajennetussa kuvakirjassa* kuvan rooli on ikään kun tekstiä avustava; kuva laajentaa ja täydentää tarinaa eri yksityiskohdillaan. *Alkuperäisessä kuvakirjassa* tekstin ja kuvan välinen yhteys on niin suuri, että lukija ei välttämättä ymmärrä tarinan pääkohtia mikäli jompikumpi tarinan kahdesta elementistä teksti tai kuva puuttuu. (Rhedin 2001: 84, 94, 103.) Aarnio (2002: 32) korostaa Minttujen kuvan ja tekstin moitteetonta yhteyttä: ”Teksti on tiivis ja sujuva, kuva laajentaa sitä.”

Minttu-kirjasarjaan kuuluu kolmenlasia kirjoja. Pienikokoiset, vähän tekstiä sisältävät kirjat on suunnattu yksi-kolme -vuotiaille, suurikokoisemmat, tietopainotteiset kirjat taas neljä-kuusi -vuotiaille. Lisäksi Minttu seikkailee myös sarjakuvissa, alun perin Kotiliedessä ilmestyneet sarjakuvat on sittemmin koottu Minttu sarjakuva-albumeiksi. (Aarnio 2002: 27.) Oma aineistoni kuuluu Minttu-sarjakuvien -luokkaan, jotka eivät ole niin tunnettuja kuin perinteiset Minttu-kirjat. Tämä johtunee siitä, että perinteisiä kirjoja on painettu huomattavasti enemmän kuin sarjakuvia.

3 SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELIOPPI

SF-kielioppi on M.A.K Hallidayn kehittämä teoria, ja sitä voidaan pitää kriittisen diskurssianalyysin perustana (Karvonen 1995: 39). Hallidayn mukaan kieli on kehittynyt vastaamaan ihmisten inhimillisiin tarpeisiin. Kyseessä ei ole mielivaltainen systeemi, vaan kieli on funktionaalisesti järjestynyt, tarpeista lähtevä moninainen systeemi. (Halliday 1994: xiii.)

Kielen monifunktioisuus on yksi keskeisimmistä systeemis-funktionaalisen koulukunnan lähtökohdista. Näin ollen kieli on kolmessa eri tehtävässä: se kuvaa maailmaa ja kokemusta, on osana ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä rakentaa tekstejä. (Halliday 1994: xiii.)

3.1 Systeemis-funktionaalisen kieliopin historiallista taustaa

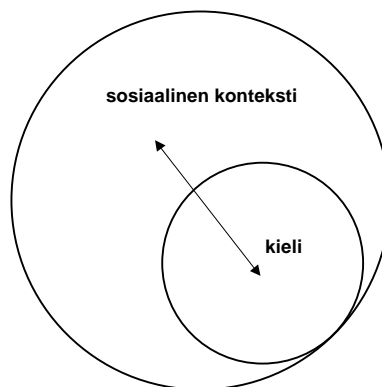
Teorian juuret ovat eurooppalaisessa kielitieteellisessä perinteessä, jonka perusajatukset ovat peräisin Saussurelta. Hallidayn ajatteluun on vaikuttanut voimakkaasti myös kaksi muuta kielitieteilijää: Firth ja Malinowski. Ensimmäinen esitteli jo 1930-luvulla sosiologisen kielitieteen käsitteen, ja lisäksi hän korosti kielen kontekstuaalista luonnetta. Firthiltä periytyy myös systeemis-funktionaalisen kielitieteen kielioppi-näkemys ja systeemikuvaus. *Systeemillä*, joka on teoreettinen käsite, hän tarkoitti sitä moninaista vaihtoehtojen joukkoa, joka on kielenkäyttäjän valittavissa eri tilanteissa. Jälkimmäisen anti kielitieteelle on ollut näkemys kielen ja kontekstin suhteesta. (Luukka 2002: 92–93, 96.)

Myös Benjamin Lee Whorfin esittämä hypoteesi kielen ja kulttuurin yhteydestä on vaikuttanut suuresti Hallidayn ajatteluun. Kielen ja kulttuurin välisellä yhteydellä tarkoitetaan sitä, että kieli muokkaa yhteisöni maailmankuvaa tekstien välityksellä, ja tekstit puolestaan muokkaavat kielisysteemiä. Kielijärjestelmän rakenteet ovat motivoituneet merkityksistä ja siten ne ovat yhteisön ideologian mukaan määräytyneitä ja myös tulkittavissa tämän ideologian mukaisesti. (Heikkinen 1999: 27.)

3.2 Konteksti

Konteksti on käsite, joka on moninaisessa käytössä niin arkipuheessa kuin eri tieteenaloillakin, erityisesti yhteiskuntatieteissä ja humanistisilla aloilla. Kontekstilla tarkoitetaan milloin konkreettista kielenkäyttötilannetta, abstraktia taustaa, yksittäistä kielellistä ilmaisua ympäröiviä toisia ilmauksia, joskus arvoja ja kognitioitakin. (Heikkinen 2000: 119.)

Egginsin ja Martinin (1997: 234–235) kontekstin käsite liittyy kielen, puhutun tai kirjoitetun ja sosiaalisen kontekstin väliseen yhteyteen. Tämä tarkoittaa sitä, että kieli ja sosiaalinen konteksti vaikuttavat toisiinsa dialogisesti: kieli vaikuttaa kontekstiin ja konteksti vaikuttaa kieleen. Rekisteri, jota voidaan kutsua kielenkäyttötavaksi, muodostuu kontekstista; eri tilanteessa puhutaan eri tavalla. (Katso kaavio 2 kielen ja kulttuurin välisestä suhteesta).

Kaavio 2. Kielen ja sosiaalisen kontekstin suhde Egginsiä ja Martinia (1997: 235) mukailten.

Eggins ja Martin (1997: 230–235) hahmottelevat kielen ja kontekstin välistä yhteyttä vertailemalla kahta toisistaan poikkeavaa tekstiä. Toinen esimerkkiteksti on ote kulttuurin opintoihin liittyvästä oppikirjasta, jossa kuvaillaan postmodernismin käsitettä. Myös toinen esimerkkiteksti kuvaa samaa termiä, mutta teksti on peräisin julkisesta, yleisölle suunnatusta puheesta.

ote tekstistä 1 oppikirja

Although the term postmodern had been in cultural circulation since the 1870s, it is only in the 1960s that we see the beginnings of what is now understood as postmodernism. In the work of Susan Sontag and Leslie Fiedler we encounter the celebration of what Sontag calls a 'new sensibility', a new pluralism following the supposed collapse of the distinction between high and popular culture ---. (Eggins & Martin 1997: 230.)

ote tekstistä 2 julkinen puhe

Most of this stuff I can't really comment on because I don't understand a word of it. If I understand 2% I think I'm doing pretty well... Post Modernism is a big fad in intellectual life right now, It's intriguing as an intellectual phenomenon. I don't think there's much in the way of intellectual substance to it---. (Eggins & Martin 1997: 230.)

Egginsin ja Martinin vertailut osoittavat, että tekstit eroavat toisistaan kolmella eri tavalla. Ensimmäinen julkisen puheen lievempään muodollisuusasteeseen vaikuttaa palaute, jota puheen pitäjä saa yleisöltä. Toiseksi, oppikirjan kirjoittaja on tekstin tuottaja, joka ei puheen pitäjän tavoin voi upottaa omaa henkilökohtaista kritiikkiään tai asenteitaan tekstiin. Kolmanneksi, tekstit eroavat toisistaan sanastoltaan ja aiheiltaan. Tekstikirjan tekijät olettavat lukijan tuntevan kulttuurialan termistöä. Puhe taas on yleisölle vieras, joten puhuja ei voi olettaa, että ihmisillä olisi etukäteen tietoa aiheesta. Tämän takia puheen täytyy kielellisesti olla yksinkertaista, päivittäiseen sanastoon perustuvaa. Tekstien vertailujen jälkeen voidaan, mieltä, miksi tekstit, jotka kuvaavat samaa termiä, eroavat näin paljon toisistaan. Egginsin ja Martinin ratkaisu eroihin on seuraava: Kahden erityyppisen tekstin analyysi osoittaa sen, että lingvistiset erot tekstien välillä johtuvat erilaisesta kontekstista, jossa tekstit on tuotettu. (Eggins & Martin 1997: 232–233.)

Halliday jakaa SF-kieliteoriassaan kontekstin kahteen osaan: kulttuuriin ja tilanteeseen (Heikkinen 2000: 119). Halliday korostaa rekisterin luonnetta merkitys-potentiaalina, joka on riippuvainen tilannekontekstista. Tilannekonteksti yksinkertaisimmillaan tarkoittaa sitä, että kieli on olemassa ainoastaan toimiessaan ympäristössä suhteessa tilanteisiin, tapahtumiin ja kielenkäyttäjiin: eristyksissä emme tunnista kieltä kieleksi. Tilannekonteksti liittyy erityisen merkityksellisesti myös kulttuurikontekstiin, jota seuraava koulumaailmaan sijoittuva esimerkki kuvaa osuvasti. (Halliday 1978: 28.)

Koulussa on lukuisia erilaisia tekstejä, opettajan luennot luokan edessä, oppilaan muistiinpanot tai essee ja niin edelleen. Kaikki nämä tekstit liittyvät johonkin tilanteeseen, tilannekontekstiin: oppituntiin, mitä opettajan tulee saavuttaa tunneillaan, opettajan ja oppilaan väliseen suhteeseen, oppikirjan kirjoittajaan ja lukijaan ja niin edelleen. Kulttuurikontekstin merkitys tulee mukaan, kun ajatellaan koulua kulttuurin instituutiona. Kaikki edellä mainitsemani tekstit saavat merkityksensä juuri laajemmasta kouluinstituutiona käsitteestä, joihin kuuluu muun muassa seuraavia asioita: koulutuksen tarkoitus, opetustavat, koulujen määräykset. Voidaan siis ajatella, että kulttuurikonteksti on jonkinlainen laaja tausta, joka vaikuttaa tilannekontekstin muotoutumiseen. (Halliday & Hasan 1989: 46–47.)

Tilannekontekstia mallinnetaan rekisterinä. SF-kieliopissa erotetaan kolme kielen meta-funktiota, jotka muodostavat koko teorian perustan. Kieltä käytetään kolmeen eri tehtävään: maailman kuvaamiseen (*ideationaalinen metafunktio*), sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen (*interpersoonainen metafunktio*) sekä tekstien rakentumiseen kokonaisuuksiksi. (*tekstuaalinen metafunktio*). (Halliday 1994: 35–36). Osa-alueet eivät kuitenkaan ole toisistaan riippumattomia, sillä jokainen ilmaus voi yhtäaikaaisesti olla sekä ideationaalisen, interpersoonaisen ja tekstuaalisen merkityksen realisoituma. (Luukka 2002: 102–103.)

3.3 Rekisteri

Kielenkäyttötilanteet poikkeavat toisistaan kolmella eri tavalla: Mitä tilanteessa tapahtuu? Ketkä osallistuvat? Mikä on kielen rooli? Nämä kolme muuttujaa muodostavat yhdessä yhden SF-kieliopin peruskäsitteistä, jota sanotaan rekisteriksi. Funktionaalisessa kielitieteessä näitä eri tilannekontekstin muuttujia kuvataan seuraavin termein: *ala*, (mistä puhutaan) *sävy* (vuorovaikutukseen osallistuvien väliset valtasuhteet) ja *tapa* (kielen rooli kielenkäyttötilanteessa). (Halliday 1994: 390.)

Merkittävää on ymmärtää rekisterin ja murteen ero. Murre kulminoituu henkilökohtaisesti itse murteen puhujaan, siihen, kuka hän on (sosiaalinen muuttujan vaikutus murteeseen) ja mistä hän on kotoisin (maantieteellinen muuttujan vaikutus murteeseen).

Rekisteri puolestaan liittyy itse kielenkäyttötilanteeseen, siihen, mitä puhuja on teke-
mässä tietyllä hetkellä. Murteet eroavat toisistaan kieliopillisesti, sanastollisesti, fonolo-
gisesti ja foneettisesti, mutta eivät sisällöllisesti. Rekisterit puolestaan eroavat murteista
sanastollisesti ja kieliopillisesti, mutta eivät kuitenkaan foneettisesti, vaikkakin joissain
rekistereissä on selvästi erottuvia äänen kvaliteetteja. Yhteenvetona näistä kahdesta kie-
len muuttujasta voidaan sanoa, että rekisterit poikkeavat toisistaan sisällöllisesti, joten
ne ovat tapoja sanoa erilaisia asioita. Murteet puolestaan ovat erilaisia tapoja sanoa sa-
manlaisia asioita. (Halliday & Hasan 1989: 41.)

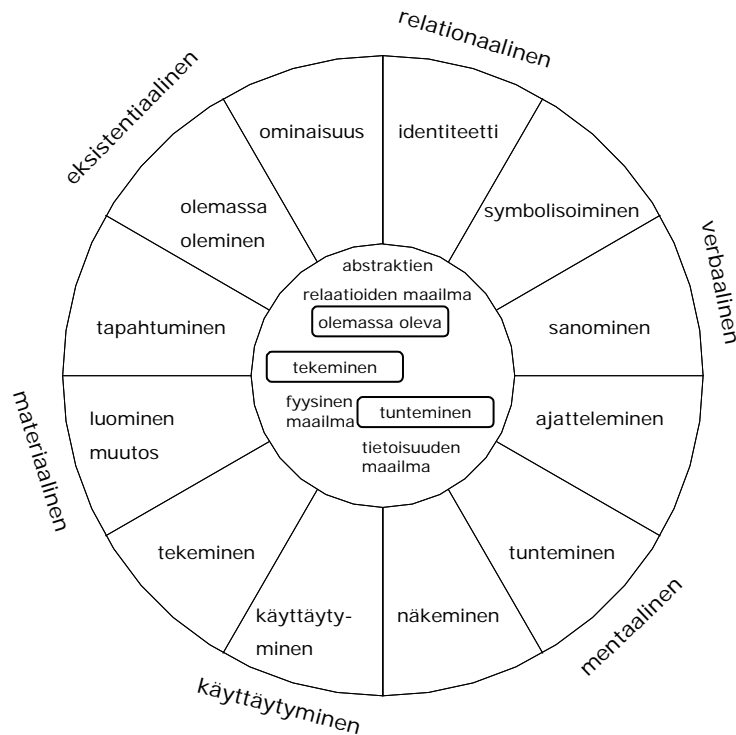
Minttu-sarjakuviin vaikuttava konteksti on kahdenlainen: ensinnäkin sarjakuviin vaikut-
taa kirjoittajan oma elinympäristö, se millaista kasvatus tai perhe-elämä on ollut hänen
ollessaan lapsi tai se, miten kirjoittaja on itse kasvattanut omia lapsiaan. Toiseksi kult-
tuurinen ympäristö vaikuttaa sarjakuviin yleensä. Lastenkirjojen tarkoituksena on usein
sosiaalistaa lapsi tiettyihin sosiokulttuurisiin arvoihin, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä
(Stephens 1992: 3).

3.4 Ideationaalinen metafunktio

Tässä työssä tarkastelen tekstin ideationaalista metafunktiota, joka toteutuu lauseiden
transitiivisuussysteemissä (Halliday 1994: 179). Transitiivisuus viittaa siihen, että to-
dellisuus koostuu erilaisista prosesseista (tapahtumisesta, tekemisestä, tuntemisesta,
merkitsemisestä, olemisesta ja tulemisesta) ja niiden osallistujista. Eri prosesseille on
tyypillistä eri osallistujaroolit. (Halliday 1994: 106.)

Halliday jakaa prosessit kolmeen pääluokkaan: Materiaaliset prosessit liittyvät tietoi-
suuden ulkopuolella olevaan maailmaan. Mentaaliset prosessit liittyvät sisäiseen koke-
mukseen ja tietoisuuteen. Relationaaliset prosessit puolestaan liittyvät luokitteluun ja
identifiointiin. Materiaaliset, mentaaliset ja relationaaliset prosessit ovat tyypillisimpiä
prosesseja englannin kielen transitiivisuussysteemissä, mutta lisäksi Halliday mainitsee
kolme muuta prosessityyppiä, jotka sijoittuvat näiden kolmen pääluokan väliin: materi-
aalisten ja mentaalisten prosessien väliin sijoittuvat käyttäytymisen prosessit, mentaalis-

ten ja relationaalisten prosessien väliin verbaaliset prosessit ja relationaalisten ja materiaalistien prosessien väliin eksistentiaaliset prosessit. (Halliday 1994: 107.)

Kaavio 3. Prosessityypit Hallidayn (1994: 108) taulukkoa 5-0 mukailleen.

Materiaaliset prosessit ovat tekemistä ja tapahtumista ilmaisevia prosesseja, jossa on yhdestä kahteen osallistujaa. Jokaisessa materiaalisessa lauseessa on kuitenkin yksi varma osallistuja, joka on *toimija*. Toimija on lauseessa se, joka tekee jotakin, saa aikaan muutoksen. Toinen yleinen osallistuja materiaalisessa lauseessa on *kohde*, johon tekeminen tai tapahtuminen suuntautuu. (Halliday 2004: 179.)

Esimerkit 1–4 ovat materiaalisia prosesseja.

- (1) Lapsi leikkii.
- (2) Lapsi heittää pallon äidille.

Esimerkkilauseissa 1 ja 2 lapsi on lauseen toimija, lapsi tekee jotakin: lapsi leikkii. Lapsi heittää pallon äidille. Merkittävä ero lauseissa on kuitenkin se, että esimerkissä 1 lap-

sen toiminta kohdistuu häneen itseensä, kun taas esimerkissä 2 lapsen toiminnan kohteena on äiti. Näin ollen esimerkissä 2 on toimijan ja osallistujan lisäksi myös toinen osallistuja, joka on kohde (äiti). (vrt. Halliday 2004: 179.)

Suzanne Eggins tarkentaa Hallidayn jaottelua huomioimalla toimijoiden ja kohteiden osallistujamäärät sekä erilaiset olosuhteet.

- (3) Merja on käynyt Vietnamissa kolmesti.
- (4) He ostivat Merjalle kukkia.

Esimerkissä 3 osallistujana on vain yksi henkilö, joka on Merja. Esimerkissä 4 toimijoita on monta. Eggins huomauttaa, että parhaiten lauseiden materiaaliset prosessit löytää kysymällä yksinkertaisesti: mitä joku tekee? (vrt. Eggins 2004: 215–216.)

Sekä Halliday että Eggins huomioivat myös erilaiset prosessien olosuhteet. Seuraavassa esittelen Egginsin jaottelun. Egginsin mainitsemat olosuhteet edustuvat kaikissa prosessityypeissä adverbeina tai prepositioliousekkeina. Eggins jaottelee seuraavat olosuhteet: aika, paikka, tapa, syy, kenen kanssa, mitä, ja rooli. (Eggins: 2004: 222.)

- (5a) Olen juossut maratonin *neljä kertaa*.
(kuinka monta kertaa)
- (5b) Itkin *koko päivän*. (kuinka pitkään)
- (6a) Isäni haki minut juna-asemalta *perjantaina*. (koska)
- (6b) Vein kukkia *sairaalaan*. (minne)
- (7a) He rikastuivat *tehtyään veropetoksen*. (tapa)
- (8a) Tyttäreni selvisi *ammattitaitoisten lääkärin avulla*. (syy)
- (8b) Hän antoi lahjan *ystävälleen* (kenelle)
- (9) Hän lähti matkalle *miehensä kanssa*. (kenen kanssa)
- (10) Hän toi minulle ruusuja (mitä)
- (11) Naistenlehdessä korostui hänen roolinsa *kolmen lapsen äitinä*. (rooli)

Eggins (2004: 225) mainitsee, että emme ainoastaan kerro, mitä olemme tehneet, vaan tärkeä puheenaiheemme ovat myös ajatuksemme ja tunteemme. Halliday (2004: 197, 210) kutsuu tällaisia ajattelemiseen ja tuntemiseen liittyviä prosesseja mentaalisiksi prosesseiksi, jotka hän jakaa neljään alalajiin: aisteihin liittyviin havainnointiprosesseihin, (nähdä, kuulla, maistaa), toiveisiin liittyviin prosesseihin (haluta, toivoa, päättää), kog-

nitiiivisiin prosesseihin (ajatella, ymmärtää, uskoa) ja tunneprosesseihin (pitää, rakastaa, jumaloida, vihata).

Kyseisestä jaottelusta huolimatta on kuitenkin huomioitava, että eri alalajien prosessityypit sekoittuvat helposti toisiinsa. Englannin kielessä, esimerkiksi verbi *see* (nähdä) yhdistettynä persoonapronominiin I (minä) tarkoittaa sekä visuaalista silmillä havaitsemista että kongnitiivista ymmärtämistä. (Halliday 2004: 210.) Eggins (2004: 225) kiteyttää osuvasti mentaalisten prosessien kysymyksen asettelun: mitä mieltä joku on tai ajattelee jostakin asiasta?

Mentaalisen prosessin sisältämässä lauseessa on aina yksi osallistuja, joka on ihminen, Kyseistä tiedollista osallistujaa, miestä tai naista kutsutaan termillä *aistija*. Aistija on se, joka tuntee, ajattelee tai esimerkiksi haluaa jotakin. Toinen mentaalisen prosessin keskeinen osallistuja on *ilmiö*. Ilmiö on se osallistuja, jota tiedollinen osallistuja aistii, ajattelee tai esimerkiksi haluaa. Ilmiön ei tarvitse välttämättä jokin asia, vaan se voi olla, esimerkiksi teko tai että -lauseella ilmaistu fakta. Esimerkissä 12 Satu on tiedollinen aistija, joka rakastaa suklaata. *Rakastaa* on lauseen mentaalinen prosessi ja suklaa prosessin ilmiö. Esimerkissä 13 ilmiö liittyy ihmisen luonnollisiin havaitsemisprosesseihin. Viimeisessä esimerkissä, esimerkissä 14 katuminen on ilmaistu että -lauseen avulla. (vrt. Halliday 2004: 201, 203–204.)

Esimerkit 12–14 ovat mentaalisia prosesseja:

(12)	Satu rakastaa suklaata
(13)	Naapuri huomasi taivaalla mielenkiintoisen tähtikuvion.
(14)	Olen hyvin pahoillani, (että en ehtinyt kutsuillesi).

Halliday (2004: 210) kutsuu kuvailemiseen ja luokitteluun liittyviä prosesseja relationaalisiksi prosesseiksi. Prosessien kolmesta päätyypistä ensimmäinen liittyy kuvailemiseen, toinen olosuhteisiin ja kolmas omistamiseen (Halliday 1994: 119).

Esimerkit 15–17 ovat relationaalisia prosesseja:

(15)	Hanna on kaunis.
(16)	Hannan syntymäpäivä on tiistaina

(17) Hannalla on viulu.

Käyttäytymisen prosessit liittyvät ihmisen fysiologiseen ja psyykkiseen tilaan, kuten hengittää, hymyillä, unelmoida, tuijottaa. Kuudesta prosessityypistä käyttäytymisen prosessien tuntomerkit eivät ole yhtä selkeitä kuin muiden prosessityyppien. Käyttäytymisen prosesseilla on piirteitä sekä materiaalisten että mentaalisten prosessien luokista. (Halliday 2004: 248, 250.) Eggins (2004: 233) huomauttaa, että käyttäytymisen prosesseilla on läheinen suhde mentaaliin prosesseihin, koska esimerkiksi *katsoa* on käyttäytymisen prosessi kun taas *nähdä* on mentaalinen prosessi. Samoin myös *kuunnella* on käyttäytymisen prosessi, mutta *kuulla* on mentaalinen prosessi.

Esimerkit 18–20 ovat käyttäytymisen prosesseja:

- (18) Liisa hengittää raskaasti.
- (19) Köyhä nainen unelmoi vaurastumisesta.
- (20) Tyttö hymyili kauniisti.

Prosessin tietoinen osallistuja, joka käyttäytyy, on *käyttäytyjä*. Esimerkkien 18–20 käyttäytyjät ovat Liisa, köyhä nainen, tyttö. Käyttäytymisen prosessien toista osallistujaa kutsutaan *käytökseksi*, joka liittyy erityisesti prosessin olosuhteisiin, kuten unelmoida sinusta, hengittää syvään, istua suorassa. (vrt. Eggins 2004: 233.)

Verbaaliset prosessit liittyvät sanomiseen, ja ne sisältävät tyypillisesti kolme osallistujaa: *kertojan*, *vastaanottajan* sekä *viestin* (Halliday 1994: 140–141).

Esimerkit 21–22 ovat verbaalisia prosesseja:

- (21) Matti sanoi: ”Minua väsyttää.”
- (22) Liikennevalojen värit ovat punainen, vihreä ja oranssi.

Kertoja on useimmiten tietoinen osallistuja (ihminen), kuten esimerkissä 21, mutta kertojan tietoisuus ei ole kuitenkaan välttämättömyys, kuten esimerkki 22 osoittaa. Tärkein kertojan kriteeri on se, että se tai hän kykenee lähettämään signaalin, tällöin se voi siis

olla, esimerkiksi liikennevalojen pysähdy-kehoitus tai ohjekirja. (vrt. Halliday 2004: 253, 1994: 140.)

Vastaanottaja on se, jolle viesti on suunnattu ja viesti on itse verbaalinen tapahtuma. Verbaalinen tapahtuma voi tarkoittaa kahta tapahtumaa, itse sanottua, kuten henkilötunnuksen pyytämistä esimerkissä 23 tai itse sanotun, verbaalisen tapahtuman nimeä, joka voi olla esimerkiksi pyyntö, kuten esimerkki 24 osoittaa. (vrt. Halliday 1994: 141.)

- (23) Saisinko henkilötunnuksen?
 (24) Saanko esittää sinulle pyynnön?

Eksistentiaalisissa prosesseissa jotakin on olemassa tai jotakin tapahtuu, ja osallistujia on vain yksi: *olemassa oleva*. Useimmiten verbinä on *olla-verbi* ”*jossakin on jotakin*” mutta prosesseina voi esiintyä myös muita verbejä, kuten olla olemassa, tapahtua. Lisäksi muita eksistentiaalisten prosessien tyyppejä ovat eri olosuhteisiin liittyvät prosessit, esimerkiksi: aika (seurata, olla seurauksena), paikka (seistä, istua) sekä muut abstraktia käyttöä ilmaisevat prosessit (purkautua, kukoistaa, vallita). (Halliday 1994: 142.)

Esimerkit 25–26 ovat eksistentiaalisia prosesseja:

- (25) Puistossa oli tyttö koiransa kanssa.
 (26) Siellä on kaikki kunnossa.

Prototyypisessä eksistentiaalilauseessa on *olla-verbi*, joka on yleisin partitiivisubjektillisen lauseen verbi kaikissa tekstilajeissa, mutta myös muita intransitiivisia merkitykseltään olemassa olemista tai olemaan tulemista ilmaisevia verbejä voi esiintyä, kuten tulla, ilmestyä, aiheuttaa. Tyypillinen eksistentiaalilause alkaa paikanilmaisulla ja subjekti on verbin jäljessä, eksistentiaalilauseeksi mielletään kuitenkin myös lause, jossa verbi ei ilmaise olemassaoloa ja subjekti on verbin edellä. Toinen eksistentiaalilauseen selkeä tuntomerkki on, että verbi ei koskaan kongruoi partitiivisubjektin kanssa, eikä monikon nominatiivissa olevan e-subjektin kanssa. (ISK 2004: 850–851.)

4 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI

Varhaisimmat yritykset tarkastella kielenkäytön ja sosiaalisen vallan, erityisesti ideologian suhdetta ajoittuvat 1970-luvulle East Anglian yliopistoon. Niin kutsuttu kriittisen lingvistiikan ryhmä pyrki Hallidayn systeemis-funktionaalisen kieliopin pohjalta kehittämään mallia kielenkäytön ja ideologian välisestä suhteesta. Ryhmän havainto oli se, että kielelliset valinnat, kuten passiivi ja sanavalinnat saattoivat olla ideologisesti värityneitä. Ryhmän keskeinen ajatus oli, että merkitykset ovat sosiaalisia ja kulttuurisia, eivät ainoastaan itsestään syntyneitä. (Pietikäinen 2000: 194.)

Fairclough (1997: 43) myöntää, että kielitieteen teoriat kriittinen lingvistiikka ja kriittinen diskurssianalyysi muistuttavat toisiaan. Hän kuitenkin kritisoi lingvististä tutkimustapaa huomauttamalla, että siinä analyttikot tulkitsevat tekstejä liiaksi ottamatta huomioon yleisön tulkinnallisia käytäntöjä. Analyttikot keskittyvät lauseisiin, eivätkä huomioi tarpeeksi laajempia rakenteita tai tekstikokonaisuuden järjestymistä.

4.1 Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohta

Jokinen, Juhila & Suoninen (1993: 18) huomauttavat, että kielen käyttö ei vain kuva maailmaa, vaan sillä on useita muitakin tehtäviä: se on merkityksellistä, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Tällä tavoin käsitettynä kielen käyttömme voidaan ajatella konstruoivan eli merkityksellistävän kohteet, joista puhumme tai kirjoitamme. Kielen konstruktivisuuden idea selkiytyy, jos ajatellaan, että käytettävät sanat sijoitettaisiin lainausmerkkeihin. Lainausmerkkien käyttö kyseenalais-taisi kielen: Miksi sanotaan näin? Miksi ei sanota toisin? Miksi käytetään näitä sanoja? (Parker 1992: 3–4.) Kriittiselle diskurssianalyysille on tyypillistä tuoda esiin nämä ulkoista maailmaa luovien konstruktoiden, niiden vakiintumisen ja vaihteluiden näkyväksi tekeminen ja eksplikointi (Fairclough 1997: 41).

Kriittisen diskurssianalyysin peruslähtökohta, kielenkäytön ymmärtäminen sosiaaliseksi ja yhteiskunnalliseksi käytännöksi, tarkoittaa sitä, että kieli on ennen kaikkiaan toimin-

nan muoto. Toinen perustava näkökulma on, että kieli on sosiaalisesti ja historiallisesti vaihteleva toiminnanmuoto, joka on *dialektisessa* vuorovaikutussuhteessa muiden yhteiskunnallisten alueiden kanssa. Dialektisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan kielen ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen liittyvää kahta asiaa. Ensinnäkin kieli on muovautunut yhteiskunnallisesti, mutta toisaalta se on myös yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut juuri näiden kahden kielellisen aspektin välisestä jännitteestä: kielestä yhteiskunnallisen tuotoksena sekä kielestä yhteiskunnallisena vaikuttajana. (Fairclough 1997: 75–76.)

Fairclough (1997: 75) tarkoittaa lähestymistavan kriittisyydellä samaa kuin Bourdieu, eli pyrkimystä ottaa huomioon se, että sosiaaliset käytännöt ja kielenkäyttötavat ovat sidoksissa syy- ja seuraussuhteisiin, joita emme normaalisti huomaa. Myös Heikkisen (1999: 71–72) näkökulma kriittisyydestä liittyy kieleen luonnollistuneiden rakenteiden ja implisiittisten merkitysten osoittamiseen. Heikkisen mukaan kriittisyys on haastava tehtävä, koska tutkimuksen kriittinen lähestymistapa jakaa vahvasti tutkijoiden mielipiteitä: Onko kritiikitöntä tiedettä? Voiko joku tietty tutkijajoukko väittää olevansa kriittisempi kuin joku toinen? Lehtonen (2000: 26) kokoaa edellä mainitut näkemykset kriittisyydestä positiivisella tavalla yhteen. Hänen mielestään kriittinen asenne on sinänsä positiivista, yksinkertaisesti edellytys tieteen edistymiselle.

4.2 Ideologian käsitteestä

Kriittisen diskurssianalyysin keskeinen käsite *ideologia* viittaa usein vääristelyyn, vääriin totuuteen tai totuuden manipuloimiseen tiettyjen päämäärien saavuttamiseksi. Ideologiat ovat väittämiä, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti. Useimmiten ne esiintyvät alkuoletuksissa itsestäänselvyyksinä, ja täten ne myötävaikuttavat eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden muotoutumiseen. (Fairclough 1997: 25, 66.)

Tästä taustasta ilmeneekin kriittisen diskurssianalyysin keskeinen tavoite, joka on yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaaminen. Keskeinen keino tavoitteen saavuttamiseksi on tuoda esiin näkymättömät ja neutralisoituneet valtasuhteet ja rakenteet sekä laajentaa niitä koskevaa tietoutta. Ajatuksena on, että tarkastelemalla ehtoja ja rakenteita, jotka

ovat usein muuttuneet näkymättömiksi itsestänselvyyksiksi, voidaan vapautua niiden hallinnasta. (Pietikäinen 2000: 200.)

Fairclough (1997: 75) huomauttaa, että useimmille kielenkäytön ja vallankäytön välinen suhde on epäselvä, vaikka ensimmäinen on jälkimmäiselle elintärkeä. Tavallisen elämän tilanteet, kuten lääkärin ja potilaan kohtaaminen tai poliitikon ja toimittajan välinen haastattelu sisältävät monia erilaisia oletuksia oikeuksista, suhteista, tiedosta ja identiteeteistä, joita ihmiset pitävät itsestään selvinä.

Tyypillinen esimerkki ideologisesti värittyneestä tilanteesta on lääkärin ja potilaan välinen konsultointi. Potilaaseen nähden lääkäri on hierarkkisesti korkeammalla, koska lääkärillä on kaikki keskeisimmät tiedon avaimet käsissään: lääkäri tuntee lääkkeet ja hän ehdottaa, kuinka terveydellinen ongelma tulisi hoitaa. Näin ollen Fairclough kyseenalaistaakin lääkärin aseman. Onko oikein ja luonnollista, että lääkäri tekee kaikki terveyden hoitoon liittyvät ratkaisut ja potilaan on tyydyttävä ja hyväksyttävä häneen liittyvät ratkaisut. (Fairclough 1989: 2.)

Kyseiset kohtaamiset ovat ideologisesti värittyneitä, mikäli lääkäriä pidetään ainoana oikeana tiedonlähteenä sairautta koskevissa kysymyksissä tai jos toimittaja saa roolin, jonka mukaan hän on oikeutettu haastamaan poliitikon, koska hän ”puhuu kansan puolesta”. Tällaiset käytännöt ”tervejärkisine oletuksineen” muotoutuvat sen mukaan, millaiset valtasuhteet ryhmien välillä on. Valtasuhteiden ylläpitoon vaikuttaa myös se, että käytäntöihin sisältyvät ideologiset oletukset sekä niiden taustalla olevat valtasuhteet ovat useimmiten käytäntöihin osallistumattomille näkymättömiä. (Fairclough 1997: 75.)

4.3 Teksti

Potterin & Wetherellin (1989: 9) mukaan suurin osa sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja asioiden merkityksellistämistä tapahtuu sanallisen viestinnän keinoin, mutta merkityksysteemejä ei kuitenkaan ole välttämätöntä ymmärtää näin kapeasti, ainoastaan sanojen ja lauseiden muodostamiksi systeemeiksi. Muun muassa Parker (1992: 8–9) huomauttaa, että myös ei-sanalliset teot ovat merkittäviä. Myös Lehtosen (2000: 108.) nä-

kemys tekstin muodosta on monipuolinen. Lehtosen mukaan, tekstin muoto ei ole yksiselitteinen, vaan se voi olla monessa eri muodossa: puheen, kuvien, musiikin tai muiden symbolien. Olennaista on, että ne ovat järjestettyjä, suhteellisen kiinteitä ja selvärajaisia yhdistelmiä. Oli teksti missä muodossa tahansa, niin sitä luonnehtii kolme piirrettä. *materiaalisuus, formaalisuus ja merkityksellisyys*.

Materiaalisuudella tarkoitetaan sitä, että tekstien merkeillä on fyysinen ja materiaallinen perustansa; ne ovat aistittavia. Formaalisuudella tarkoitetaan sitä, että tekstien sisältämien merkkien välillä on tiettyjä formaalisia suhteita, jolloin merkit järjestyvät sanoiksi, lauseiksi tai kokonaisiksi teksteiksi. Merkityksellisyys liittyy siihen, että teksteillä on semanttinen merkityssisältönsä, jolloin ne viittaavat johonkin itsensä ulkopuolella olevaan. Esimerkiksi pop-kappale toimii kaikilla kolmella tasolla, koska siitä voidaan eritellä sekä äänienergia, musiikillinen muoto että sen implikoimat merkitykset. (Lehtonen 2000: 108.)

Myös Faircloughin (1989: 27–28) määritelmä tekstistä on monipuolinen: hän erotelee sekä verbaalisen että visuaalisen kielen. Pääasiallisesti tekstit ovat verbaalisia, puhuttuja tekstejä, mutta niihin liittyy usein erilaisia visuaalisia tehosteita. Näitä tehosteita ovat muun muassa puheeseen liittyen eleet, kasvon ilmeet ja liikkeet, ne tehostavat viestintää, ilman niitä puhe ei olisi täysin ymmärrettävää. Käytännön esimerkit, kuten nyökkäys, pään pudistaminen tai olan kohauttaminen tarkoittavat joko kielteistä, myönteistä tai en-tiedä -vastausta. Jokisen ym. (1993: 27) esimerkki pakolaisista kuvaa asiaa monipuolisesti. Pakolaisille osoitetut sanalliset solvaukset, lehtien yleisönosastonkirjoittelu, non-verbaaliset halveksuvat eleet, pilapiirroksiset tai suoranainen väkivalta voivat kaikki olla osana samaa pakolaisvihamielistä diskurssia.

4.4 Teksti diskurssianalyysin viitekehyksessä

Diskurssin käsitettä käyttävät niin yhteiskuntatieteilijät kuin lingvistitkin. Termillä diskurssi Fairclough tarkoittaa kielenkäyttöä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Selvyuden vuoksi voidaan vielä sanoa, että Fairclough puhuu kielenkäytöstä diskurssina, koska hän tarkastelee kieltä sosiaalisen kanssakäymisen muotona. Tähän liittyen Fairclough myös

luonnehtii diskurssia tai yleisemmin kieltä ideologian materiaaliseksi ilmenetymäksi, koska kieli on ideologioiden täyttämää. (Fairclough 1995: 7, 1997: 75.)

Genre tarkoittaa kielenkäyttöä, joka liittyy tiettyyn käytäntöön ja rakentaa jotain tiettyä sosiaalista käytännettä, esimerkiksi haastattelun genreä. Genret esiintyvät tietynlaisina yhdistelminä. Tällä tarkoitetaan sitä, että tietyt genret artikuloivat tiettyjä diskursseja. Suhteellisen vakiintuneita genren ja diskurssin yhdistelmiä kutsutaan *diskurssityypeiksi*. Fairclough mainitsee esimerkkinä poliittisen genren, joka liittyy kansantalouden, lain ja koulutuksen diskursseihin, ei esimerkiksi käsityön tai keittiötaidon diskursseihin. Diskurssityyppi ei useimmiten kuitenkaan ole näin yksinkertainen, koska tavallisesti diskurssityypit koostuvat usein genrejen muodostelmista. Esimerkkinä Fairclough mainitsee poliittisen tv-haastattelun, jossa voivat yhdistyä niin poliittinen retoriikka, haastattelu kuin tuttavallinen keskustelukin. (Fairclough 1997: 77–78, 91.)

Diskurssianalyysin viitekehyksessä tekstiä, joka voi siis olla sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä, tarkastellaan monifunktoisesta näkökulmasta, joka on saatu systeemisestä teoriasta. Tällöin teksti toimii yhtäaikaaisesti kolmella eri tasolla: ideationaalisella, interpersoonaisella ja tekstuaalisella tasolla (ks. luku 3). Tällaisen näkökulman avulla kielen analyysi voidaan yhdistää yhteiskunnan analyysiin: ideationaalinen funktio vastaa kysymyksiin tiedosta, uskomuksista ja ideologiasta. Interpersoonainen funktio käsittää kysymykset sosiaalisista suhteista, vallasta ja identiteetistä. (Fairclough 1997: 29.)

Mikäli idolologiaa etsitään tekstistä, tulee huomioida erityisesti seuraavia asioita: kuinka ideologia näkyy piiloutuneena sanastossa, kieliopissa, kohteliaisuuskäytännöissä ja tyyliissä. (Fairclough: 1995: 2). Hyvä metodologinen neuvo analysoijalle on: jokaisen tekstin kohdalla tulee tarkastella, toimiiko teksti ideologisesti ja jos, niin miten. Vastaukset kuitenkin vaihtelevat, sillä toiset tekstit ovat voimakkaampia ideologioiltaan kuin toiset. (Fairclough: 1997: 26.) On olennaista ymmärtää, että tekstin sisältämä merkitys ei ole valmiiksi kirjoitettuna sisään, vaan se ikään kuin muodostuu tekstin luennassa. Merkityksen muodostumiseen vaikuttaa itse tekstin lisäksi lukijan sijoittuminen kontekstiin sekä kulttuuriin käytänteisiin. (Lehtonen 2000: 114.)

Myös Fairclough (1992: 6) korostaa tekstin tulkinnan merkitystä huomauttamalla, että tekstit eivät ole yksiselitteisiä tuotteita, vaan ne ovat hyvinkin avoimia erilaisille tulkinnoille.

Myös vuorovaikutuksen kululla on usein tärkeä ja keskeinen merkitys merkityksen muodostumisen kannalta. Niitä vuorovaikutuksen kulun ominaisuuksia, joilla on merkitys lausumien tulkinnan kannalta, nimitetään *vuorovaikutuskontekstiksi*. Esimerkiksi, jos kyseessä on keskustelupuheenvuoro, tulkinnassa on otettava huomioon keskustelun kulku: puheenaiheen rajaukset, kannanotot ja keskustelijoiden väliset suhteet. Nämä keskustelun osatekijät eivät ole autonomia tekijöitä, vaan rakentuvat ja tarkentuvat toisiinsa suhteutuen keskustelun kuluessa. (Jokinen ym. 1993: 32.) Omassa analyysissäni vuorovaikutuskonteksti on merkittävässä asemassa, koska kyseessä on dialogiin perustuvat sarjakuvat.

5 ANALYYSI MINTTU-SARJAKUVISTA

Seuraavassa analysoin Minttu-sarjakuva -aineistoani SF-teorian sekä kriittisen diskursiianalyysin pohjalta. Luvut ovat seuraavat: Luku 5.1 *Isän sukat*, luku 5.2 *Hieno mummo*, luku 5.3 *Pullakahvit*, luku 5.4 *Kääreitä* ja luku 5.5 *Yksin*.

5.1 Isän sukat

Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* isä on ärtynyt, koska hänellä on kiire töihin eikä hän löydä sukkiaan. Kirjan episodissa päähenkilö on isä, joka on vakuuttunut siitä, että on edellisenä iltana laittanut sukkansa tuolille seuraavaa työpäivää varten. Sukat eivät kuitenkaan ole siinä, missä niiden tulisi olla vaan ne ovat mystisesti kadonneet. Isä ei usko, että olisi itse ollut huolimaton vaatteidensa suhteen vaan syyt niskoilleen sukkien kaatoamisesta saa perheen äiti. Lopuksi ilmenee, että isä on itse hukannut sukkansa laittaessaan lukemansa sanomalehden huomaamattaan niiden päälle. Sukat sanomalehden alta löytää Minttu, joka ei kuitenkaan saa ärtyneeltä isältään edes suukkoa palkinnoksi avustaan.

5.1.1 Isän roolit

Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* isä on neljänlaisissa rooleissa. Ensinnäkin isä on toimija, koska hän on laittanut sukkansa tuolille. Lisäksi isä myös etsii itse sukkiaan sukkalaatikosta. Toinen isän rooleista on kysyjä. Hän esittää perheelleen muun muassa seuraavat kysymykset: Missä sukkani ovat? Kuka on sotkenut sukkalaatikon? Miksi kahvi on keitetty liian kuumaksi? Kolmas isän rooli on käyttäytyjä, sillä äiti opastaa häntä etsimään sukkiaan sukkalaatikosta. Neljäs isän rooleista on tiedollinen aistija. Äidin mielestä isät eivät aina ymmärrä parastaan, mitä tulee lapsiin.

- (27) Panin ne eilen tuolille, mutta nyt ne eivät ole siinä! (isä)
- (28) Eihän täältä mitään löydä. (isä)
- (29) Täällä on vain risoja ja eriparisia sukkia. Miten minä nyt voin lähteä työhön? (isä)
- (30) Äiti, isi ei antanut suukkoa. (Minttu äidille)
- (31) Isi, sukat löytyivät. Sinä olit pudottanut lehden niiden päälle. (Minttu isälle)

(32) Isi, anna suukko, kun löysin sukkasikin. (Minttu isälle)

Esimerkeissä 27–32 korostuu isän rooli toimijana. Esimerkin 27 prosessi *panna* on materiaallinen prosessi, joka imperfektimuotoisena viittaa siihen, että isä on itse laittanut sukkansa edellisenä iltana huolellisesti tuolille. Isä on esimerkin 27 aktiivinen toimija ja sukat ovat hänen toimintansa kohde.

Esimerkin 28 ensimmäisessä lauseessa on nollapersoonailmiö. Lauseesta *Eihän täältä mitään löydä* puuttuu subjekti ja verbi on kolmannessa persoonassa. Puhujana on isä, joka käsittelee omaa sukkien katoamiskokemustaan kenelle tahansa vastaavassa tilanteessa olevalle tyypillisenä. Lause on kieltomuotoinen eikä siinä mainita objektia, joka tässä tapauksessa olisi rajaamattomuutta ilmaiseva partitiivimuoto *sukkia*. Prosessi *löytää*, on materiaallinen prosessi, jonka toimija on isä. Prosessin kohde on laatikko, josta isä etsii kiukkuisena sukkiaan.

Tulkitsen isän ärtymyksen eriparisista ja risoista sukista epäsuoraksi syytökseksi perheen äitiä kohtaan. Isä antaa ikään kuin ymmärtää, että perheen vaatteista huolehtiminen ei ole lainkaan hänelle kuuluva työtehtävä. Myös kuvitus tukee tätä tulkintaa. Aluksi isä etsii vimmatusti sukkiaan, mutta sitten hän hermostuu ja lopettaa sukkiensa etsimisen. Kuvituksessa isä on mieltään osoittaen kietonut kädet ympärilleen puuskaan. Mielenkiintoista ideologian kannalta on lisäksi se, ettei äiti osallistu millään tavoin sukkakatastrofiin. Hän juo rauhassa kahvia ja antaa miehensä turhautua yksikseen makuuhuoneessa. Äiti on ikään kuin tilanteen seuraaja taustalla. Hän ei hätkähdä niin pienistä ongelmista kuin kadonneet sukat, vaan antaa miehensä itse etsiä vaatteensa. Mahdollisesti äiti osallistuisi ongelmatilanteen ratkaisuun siinä vaiheessa kun isä olisi jo myöhässä työpaikaltaan.

Esimerkin 29 *lähteä työhön* on materiaallinen prosessi, jossa isä on toimija ja hänen työpaikkansa on hänen toimintansa eli menemisensä kohde. Kysymysmuotoinen lause *Miten minä nyt voin lähteä työhön* viittaa isän ärsyyntyneeseen olotilaan. Esimerkissä 30 isän rooli on toimija Mintun sanomana. *Ei antanut suukkoa* on kieltomuotoinen materiaallinen prosessi, jonka toimija on isä ja kohde Minttu. Esimerkin 31 toisessa lauseessa

pudottaa lehti on materiaallinen prosessi. Isä on lauseen toimija ja lehti isän toiminnan kohde. Viimeisessä esimerkissä 32 *antaa suukko* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on isä ja kohde on Minttu.

- (33) Kukahan tämän laatikon on sotkenut? (isä)
 (34) Apua! Kahvi poltti suuni. Pitääkö siitä (kahvista) tehdä näin kuumaa! (isä)
 (35) Haluatko, että myöhästyn töistä, ärähtää isä. (isä Mintulle, kertoja)

Esimerkeissä 33–35 isän rooli on kysyjän. Esimerkissä 33 hän ihmettelee, kuka on sotkenut laatikon. Kyseessä on verbaalinen viesti, kysymys, jossa pronomini *kukahen* viittaa siihen, että isä, sanoja osoittaa kysymyksensä kaikille perheensä jäsenille, viestin vastaanottajille. Isä on vakaasti sitä mieltä, että joko äiti, Minttu tai joku muun perheen jäsenistä on sotkenut sukkalaatikon, isällä itsellään ei ole mitään tekemistä sotkun kanssa. *Sotkea* on materiaallinen prosessi. Prosessin toimija ei ilmene esimerkistä, vaan pronomini *kukahen* viittaa siihen, että isä syyttää sukkiensa katoamisesta jälleen muita kuin itseään.

Esimerkissä 34 isän syytökset jatkuvat. *Apua* on verbaalinen prosessi, viesti, jonka isä, kertoja lähettää äidille, viestin vastaanottajalle. *Polttaa suuta* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on ei-tietoinen osallistuja kahvi ja kohde isä. *Pitääkö siitä tehdä näin kuumaa*, on verbaalinen prosessi, isän, kertojan esittämä vihainen kysymys/huudahdus, jonka tulkitsen hänen suuntaavan nimenomaan äidille, viestin vastaanottajalle. Esimerkin 29 tavoin esimerkissä 34 korostuu isän rooli työssä kävijän rooli. Isä ei valmistelee aamuisin perheen uutta päivää, vaan hän saa nauttia aamulla sängystä noustessaan valmiiksi keitetyn kahvin. Koska lapsien tuskin annetaan keittää kuumaa kahvia, voidaan olettaa että keittäjä on perheen äiti. Esimerkissä 34 on myös nollapersoonailmiö, koska siitä puuttuu subjekti ja verbi on kolmannessa persoonassa. Isä käsittelee oman kokemuksensa kautta ihmisille usein sattuvaa vahinkoa, eli liian kuumasta kahvista aiheutuva kipua suussa.

Esimerkissä 35 kertojan näkökulman mukaan isä *ärähtää* Mintulle tämän pyytäessä suukkoa palkinnoksi sukkiensa löytämisen johdosta. Isä on viestin lähettäjä, joka suuntaa

viestin töistä myöhästymisestä Mintulle, viestin vastaanottajalle. Tulkitsen verbaalisen *ärähtää* -prosessin tyypilliseksi miesten prosessiksi. *Ärähtää* -prosessi on lyhytkestoinen, ja voisi ajatella että isä on nyt suuttunut. Koska isän äänensävy on möreä ja pahanuulinen, lapsi ei uskalla kiukutella enää vastaan. Lehti, jota isä lukee, on hänen toimintansa kohde.

(36) Katso sukkalaatikosta! (äiti isälle)

Esimerkissä 36 isän rooli on käyttäytyjä. *Katsoa* on ihmisen fysiologiseen tilaan liittyvä käyttäytymisen prosessi, jonka käyttäytyjä on isä.

(37) Isät eivät aina ymmärrä parastaan... (äiti Mintulle)

Esimerkissä 37 korostuu isän rooli aistijana. *Eivät ymmärrä* on kieltomuotoinen, mentaalinen prosessi, jossa osallistuja on monikollisuutta implikoiva *isät*. Äidin toteamus liittyy puhehetkellä nimenomaan Mintun isään, mutta toisaalta kyseessä on myös yleisty: miehet ovat luonteeltaan sellaisia, että he eivät aina ymmärrä parastaan.

5.1.2 Mintun roolit

Minttu on sarjakuvassa 1 *Isän sukat* kolmessa erilaisessa roolissa. Ensinnäkin hän on aktiivinen toimija etsiessään ja löytäessään isänsä sukat. Toinen Mintun rooleista on kysyjä, hänen tiedustellessaan äidiltään puuron valmistumisen ajankohtaa. Kolmas Mintun rooleista on tiedollinen aistija. Minttu haluaisi isältään suikon palkinnoksi sukkien löytymisen vuoksi, mutta isä ei suostu pyyntöön vedoten työkiireisiinsä.

(38) Isi, anna suukko, kun löysin sukkasikin. (Minttu isälle)

Esimerkissä 38 materiaalisen prosessin *löytää* aktiivinen toimija on Minttu ja sukat ovat Mintun toiminnan kohde. Mintun käskymuotoinen puhutteluilmaus osoittaa suukottelun olevan tapa perheessä, vaikkakin hellyyden ositukset jäävät tässä yhteydessä Mintulta saamatta.

(39) Äiti, onko puuro jo valmista, minun on nälkä. (Minttu äidille)

Esimerkissä 39 Mintun rooli on kysyjä. Esimerkissä 39 on kyseessä Mintun, kertoja vastaanottajalle eli äidille suunnattu kysymys, verbaalinen prosessi puuron valmistumisen ajankohdasta.

(40) Haluatko, että myöhästyn töistä, ärähtää isä. (isä Mintulle, kertoja)

Esimerkissä 40 Mintun rooli on tiedollinen aistija isän sanomana. Esimerkin 40 mentaalinen prosessi *haluta* liittyy ihmisen kognitiiviseen toimintaan. Esimerkissä Minttu on tiedollinen aistija, jonka tunteisiin isä vetoaa syyttävästi. Kyseessä on suora syytös: mikäli isä antaa Mintulle suukon, hän myöhästyy itse töistä. Isän toiminnasta jää lukijalle vaikutelma, jonka mukaan isä ehtii töihin, mikäli ei tee matkallaan ulko-ovelle yhtään ainoata ylimääräistä liikettä.

Tulkinnallisesti on mielenkiintoista huomata lapsen tavan kertoa negatiivisesta asiasta poikkeavan aikuisen tavasta kertoa sama asia. Minttu on iloinen sukkiensa löytymisestä. Hän kertoo suoraan ja ystävällisesti isälleen, että tämä on itse epähuomiossaan hukannut sukkinsa. Mintun tavassa kertoa toisen ihmisen kannalta ikävä totuus ei ole mitään vahingoniloista ilkeyttä, aikuinen voisi samassa tilanteessa viitata ärtyneenä johonkin sananlaskuun. *Pilkka sattui omaan nilkkaan* on epäsuora tapa kertoa toisen tekemästä virheestä. Faircloughin (1995:5) mukaan merkittävää on myös se, mitä tekstissä ei ole, ei ainoastaan se, mitä siinä on. Minttu pelasti koko perheen aamun löytämällä isän sukat, mutta isä ei kiittänyt häntä lainkaan.

5.1.3 Äidin roolit

Äidin rooleja luokittelen sarjakuvassa 1 *Isän sukat* olevan kaksi. Äiti on sanoja ohjeistaessaan miestään sukkiensa etsimisessä sekä toimija keittäessään puuroa.

(41) Katso sukkalaatikosta! (äiti isälle)

Esimerkissä 41 äidin rooli on sanoja. Verbaalisella prosessilla *katso sukkalaatikosta* on kolme osallistujaa: kertoja, vastaanottaja ja viesti. Kertoja on äiti, joka lähettää verbaalisen viestin, eli tässä tapauksessa ohjeen sukkalaatikosta isälle, joka on viestin vastaanot-

taja. Äidin vastaus isälle on lyhyt ja ytimekäs, se ilmentää, että äiti on kiireenkin keske-
lä tietoinen kaikista perheen arkeen liittyvistä asioista, kuten tavaroiden oikeista pai-
koista. Äidille suunnattuja kysymyksiä yhdistää kuitenkin se, että ne liittyvät useimmi-
ten jonkinlaiseen ongelmatilanteeseen, ks. esimerkki 39 Mintun nälän tunteesta tai esi-
merkki 34 liian kuumasta kahvista. Esimerkki 41 on samalla myös imperatiivi eli käsky-
lause, koska se alkaa imperatiivimuotoisella verbillä *katso*.

(42) Apua! Kahvi poltti suuni. Pitääkö siitä (kahvista) tehdä näin
kuumaa! (isä äidille)

Esimerkin 42 toisessa lauseessa *Pitääkö siitä (kahvista) tehdä näin kuumaa!* on materi-
aalinen prosessi, jonka toimijan tulkitsen olevan äiti. Kahvi on äidin toiminnan kohde.
Koska äiti on keittänyt kahvin liian kuumaksi, on hän epäonnistunut puuhassaan isän
mielestä pahasti.

5.1.4 Yhteenveto sarjakuvasta 1 Isän sukat

Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* monipuolisimmat roolit liittyvät isään, jonka luokittelen ole-
van neljänlaisissa rooleissa: toimija, kysyjä, käyttäytyjä sekä tiedollinen aistija. Minttu
on kolmenlaisissa rooleissa: toimija, sanoja sekä tiedollinen aistija. Äidin luokittelen
olevan kahdenlaisissa rooleissa, jotka ovat sanoja ja toimija.

Isän rooli toimijana sarjakuvassa 1 *Isän sukat* on positiivinen, vaikka hän on itse hukan-
nut sukkansa. Isästä välittyvä kuva on aktiivinen, hän huolehtii itse siitä, että sukat ovat
seuraavaa työpäivää varten tuolin karmilla. Mielenkiintoinen isään liittyvä ilmiö on kui-
tenkin se, että hän syyttää muita sukkien katoamisesta. Erityisesti äiti saa epäsuorasti
osansa miehensä syyttelystä, koska voidaan olettaa, että lapset eivät perheessä pese
pyykkiä. Isän tavoin myös Mintun rooli toimijana on positiivinen, sillä hän puolestaan
auttaa isää kiltin lapsen tavoin etsimään sukat. Mintun tapa etsiä sukkia eroaa kuitenkin
isän pyrkimyksistä etsiä sukkiaan. Minttu ei syytä ketään sukkien kadottamisesta, edes
epäsuorasti vaan hän keskittyy ainoastaan sukkien etsimiseen.

Äidin rooli toimijana on sarjakuvassa 1 *Isän sukat* Mintusta ja isästä poiketen negatiivi-
nen, sillä erityisesti isä kohdistaa häneen syytöksiä milloin vaatehuoltoon tai jopa kah-

vinkeittoon liittyen. Äidistä välittyvä kuva perheensä ongelmatilanteissa on kahdenlainen: lapsiansa kohtaan äiti on kannustava ja huolehtivainen, mutta miestään kohtaan hän saattaa olla turhautuneen oloinen ja kriittinenkin. Isän kysymykseen sukkien kaotamisesta, äiti pyytää häntä hermostuneena etsimään sukkiaan sukkalaatikosta. Voidaan olettaa, että äiti on turhautunut vastaamaan niin yksinkertaiseen kysymykseen, kuin *Missä sukkani ovat*, koska miehellä todennäköisesti on useampi kuin yksi pari sukkia. Mikäli mies ei löydä juuri sitä tiettyä paria sukkia, niin ne luultavasti ovat pyykkikorissa.

Joka tapauksessa äiti on perheessä organisoiija, jolla on useimmiten kysymykseen kuin kysymykseen vastaus valmiina. Nopeat, selkeät vastaukset ja ohjeet ilmentävät hyvin sitä, kuinka paljon avun pyyntöjä äiti päivässä saa. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* äiti ei saa mieheltään lainkaan positiivista palautetta kodin siisteydestä. Kuva, joka perheestä välittyy, on negatiivinen: äiti tekee lähes tulkoon kaikki perheen kotityöt, eikä isä osallistu töihin lainkaan.

Siihen nähden, että sarjakuva 1 *Isän sukat* liittyy ikävään ongelmatilanteeseen, johon liittyy kolme osallistujaa, siinä ei juurikaan ole mentaalisia prosesseja. Ainoat aineiston mentaaliset prosessit ovat jollakin tavalla negatiivisia, eivätkä ne liity millään tavoin tilanteen ratkaisemiseen rakentavasti tai oman mielipahan osoittamiseen. Sarjakuvassa korostuu isän valtasuhde sekä äitiin että Minttuun. Tarkoitan tällä sitä, että tulkinnallisesti sarjakuva 1 *Isän sukat* jää avoimeksi. Lukijalle jää vaikutelma, että isä ja äiti eivät sovi riitaansa, vaan syytökset jäävät ikään kuin vanhempien välille. Myös Minttu saa ikävästi osansa isänsä syytöksistä, koska isä antaa Mintun ymmärtää, että mikäli hän antaa tälle suukon palkinnoksi sukkien löytämisestä, tämä myöhästyy töistä. Kyseessä on isän sanoma, joka tässä yhteydessä on syyttävä ja lapsen omaantuntoon vetoava. Näin ollen myös isän ja Mintun välille jää ratkaisematon ristiriita, koska isä ei pyydä Mintulta anteeksi.

5.2 Hieno mummo

Sarjakuvassa 2 *Hieno Mummo* äiti ja Minttu ovat naisellisen innostuneita laittautuessaan kauniiksi mummon syntymäpäiviä varten: äiti kähertää tukkansa uudella tavalla ja Minttu vaihtaa juhلامekon ylleen. Isä on kuitenkin sitä mieltä, että hänen vaimonsa tulee näyttää juuri sellaiselta kuin miltä hän aina näyttää kotona ollessaan. Isä ei suostu lähtemään lainkaan mummon syntymäpäiville, mikäli äiti ei suorista tukkansa. Tyttöjen iloinen tunnelma menee isän komentelun vuoksi piloille, ja äiti kampa tukkansa entiseen tapaan näyttäen taas mielestään tavalliselta kotiäidiltä.

5.2.1 Äidin roolit

Sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* äidillä on neljänlaisissa rooleissa. Ensinnäkin äiti on toimija laittautuessaan hienoksi mummon syntymäpäiviä varten. Toiseksi hän on sanoja käskiessään Minttua vaihtamaan juhلامekon ylleen sekä onnitellessaan mummoa. Äidin kolmas rooli on käyttäytyjä hänen suostuessaan miehensä tahtoon kampauksensa suhteen. Äidin neljäs rooli on kuvailtava.

- (43) Laitetaan itsemme oikein hienoiksi että mummo ilahtuu. (äiti Mintulle)
- (44) Mene vaihtamaan juhلامekko päällesi. Minä kiharran tukkani sillä aikaa. (äiti Mintulle)
- (45) Meinaatko sinä Lotta tosissasi lähteä mummon syntymäpäiville tuon näköisenä? (isä äidille)
- (46) Sinä olet pellen näköinen. Jos et siisti itseäsi, minä en lähde ollenkaan. (isä äidille)

Esimerkissä 43–46 korostuu äidin rooli toimijana. *Laitetaan itsemme* on materiaallinen prosessi. Lauseen toimijat ovat äiti ja Minttu ja toiminnan kohde on hieno ulkonäkö, jota tytöt tavoittelevat. Esimerkki 43 on syntaksiltaan futuurilause. Futuurinen merkitys syntyy preesens-muotoisesta verbistä *laitetaan itsemme* sekä viittauksesta mummon ilahtumiseen, joka liittyy ajallisesti tarinassa mummon syntymäpäiviin. ISK: n (2004: 1468) mukaan puhehetken kannalta tuleva tarkoittaa sitä, että kyseessä olevan tilanteen tapahtuma-aika on myöhempi kuin puhehetki. Esimerkin 44 toisessa lauseessa *kihartaa tukka* on myös materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan kohde on puolestaan hiukset, joita hän kihartaa.

Meinata lähteä esimerkissä 45 on materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan kohde on mummon syntymäpäivät, joihin tämä on aikeissa lähteä. *Meinata*-prosessi liittyy tässä yhteydessä myös äidin ajatteluun, joten sen voidaan luokitella olevan mentaalinen prosessi, jossa äiti on aistija ja ilmiö, jota hän aistii, on hänen tietynlainen ulkonäkönsä. Siistiä itsensä esimerkissä 46 on materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan kohde on hän itse, koska hän siistii itseään.

(47) Onnea! Oletpa sinä hieno, äiti onnittelee mummoa. (äiti mummolle, kertoja)

Esimerkissä 47 äidin rooli on sanoja. Esimerkissä 44 hän ohjeistaa Minttua syntymäpäiville laittautumisessa. *Mene vaihtamaan juhلامekko päällesi* on äidin ystävällinen toimintakehotus Mintulle. Kyseessä on verbaalinen prosessi, koska äiti, kertoja antaa Mintulle, vastaanottajalle viestin eli ohjeen pukeutumisesta. Lisäksi kyseessä on preesensmuotoinen futurilause. Tässä tapauksessa tapahtuma-aika on yhtäaikainen, koska äiti ja Minttu kaunistautuvat tahoillaan samaan aikaan. *Sillä aikaa* on tapahtuman ajankohtaan viittaava adverbiali, eli äiti kihartaa tukkaansa sillä aikaa kun Minttu vaihtaa mekon ylleen.

Esimerkissä 47 äidin repliikki *onnea* on verbaalinen prosessi. Viesti, jonka äiti, kertoja lähettää mummolle, viestin vastaanottajalle. *Ollapa hieno* on relationaalinen prosessi, jossa mummo on kuvailtava osallistuja ja hieno ulkonäkö kuvaileva osallistuja. Liitepartikkeli *-pa(s)* liittyessään väitelauseen indikatiivimuotoiseen verbiin antaa lausumasta päivittelevän tai muuten enfaattisen vaikutelman (ISK 2004: 800). Esimerkissä 47 on lisäksi kertojan kommentti *äiti onnittelee mummoa*, jonka voidaan luokitella olevan verbaalinen prosessi.

(48) Huokaus - Aina pitää näyttää kotiäidiltä. (äiti)

Esimerkissä 48 äiti alistuu miehensä tahtoon ulkonäkönsä suhteen, joten hänen roolinsa on käyttäytyjä. *Pitää näyttää* on käyttäytymisen prosessi, joka viittaa siihen, että äiti on pakotettu käyttäytymään tietyn tavan mukaan. Äidistä välittyvä kuva on sellainen, että hän ei itse määrää omaan ulkonäkönsä liittyviä yksityiskohtia vaan määräysvaltaansa asiassa käyttää isä. Ajan adverbi aina kuvastaa ehdottomuutta: äiti on mahdollisesti en-

nenkin halunnut muuttaa ulkonäköään käyttämällä esimerkiksi tavallisuudesta poikkeavia vaatteita, mutta hänen miehensä on kieltänyt liian erikoiset kokeilut.

- (49) Meinaatko sinä Lotta tosissasi lähteä mummon syntymäpäiville tuon näköisenä? (isä äidille)
- (50) Sinä olet pellen näköinen. Jos et siisti itseäsi, minä en lähde ollenkaan. (isä äidille)
- (51) No, nyt olet hieno, mummokin on ylpeä sinusta tuollaisena. (isä äidille)

Esimerkissä 49–51 korostuu äidin rooli negatiivisesti kuvailtavana isän sanomana. Kyseessä on isän mielipide, jonka mukaan äiti ei ole tarpeeksi huolitellun näköinen syntymäpäiviä varten. Esimerkissä 49 *tuon näköisenä* on relationaalinen prosessi, joka viittaa siihen, että isä ei ole tyytyväinen äidin ulkonäköön. Äiti on prosessin kuvailtava osallistuja ja *tuon näköisenä* kuvaileva osallistuja. Isän halveksuvasta kysymyksestä ei ilmene mitään tiettyä ulkonäköön liittyvä asiaa, johon hän olisi erityisen tyytymätön vaan hän antaa äidin ymmärtää tämän epäonnistuneen täysin yrityksessään kaunistautua. Adverbilla *tosissasi* on tässä yhteydessä hyvin negatiivinen sävy. Ilmaus on halventava, koska se kyseenalaistaa äidin oman ajattelun ja mielipiteet kokonaan. Isästä välittyy lukijalle sankarin tai pelastajan kuva. Hän pelastaa koko perheen häpeältä estäessään äitiä lähtemästä syntymäpäiville tietyn näköisenä.

Esimerkissä 50 isä arvioi äidin ulkonäköä negatiivisesti hyvin suoraan. Kyseessä on selkeästi relationaalinen prosessi, jossa äiti on osallistujana kuvailtava ja *pellen näköinen* kuvaileva osallistuja. Substantiivi *pelle* on selvästi negatiivisesti arvottava, ideologista merkitystä 'naurettava', ilmaiseva luonnehdinta. Esimerkissä 51 *olla hieno* on relationaalinen prosessi, jossa äiti on kuvailtava osallistuja ja hienous kuvaileva osallistuja.

5.2.2 Isän roolit

Isällä on sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* yksi rooli. Isä on toimija kieltäytyessään syntymäpäivistä (ks. esimerkki 50). Esimerkin 50 toisessa lauseessa isän rooli on toimija. *Lähteä* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on isä, ja isän toiminnan kohde on puolestaan mummon syntymäpäivät, joihin hän on aikeissa lähteä, mikäli äiti tottelee häntä.

5.2.3 Mintun roolit

Minttu on sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* kahdenlaisissa rooleissa. Ensinnäkin Minttu on toimija laittautuessaan yhdessä äitinsä kanssa mummon syntymäpäiville. Toiseksi hän on kuvailtava osallistuja luonnehtiessaan hänen ja äitinsä ulkonäköä.

(52) Mene vaihtamaan juhramekko päällesi. Minä kiharran tukkani sillä aikaa. (äiti Mintulle)

Esimerkissä 52 Minttu on toimijana roolissa. *Mennä vaihtamaan juhramekko päälle* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on Minttu ja kohde juhramekko.

(53) Isä eikö ollakin hienoja! (Minttu isälle)

Esimerkissä 53 korostuu Mintun ja äidin roolit kuvailtavina osallistujina. Huudahduslause *Isä eikö ollakin hienoja!* on prosessiltaan relationaalinen prosessi. Minttu ja äiti ovat osallistujina kuvailtavia ja hieno olemus on osallistujana kuvaileva. Liitepartikkeli *-kin* on lauseessa kielteiskysyvä, johon on kiteytynyt samanmielisyyteen vetoamisen merkitys (ISK 2004: 807).

5.2.4 Yhteenvedo sarjakuvasta 2 Hieno mummo

Sarjakuvan 2 *Hieno mummo* monipuolisimmat roolit liittyvät äitiin. Äiti on luokitteluni mukaan neljänlaisissa rooleissa: toimija, sanoja, käyttäytyjä sekä kuvailtava. Isällä on ainoastaan yksi rooli, joka on toimija. Minttu on kahdenlaisissa rooleissa, jotka ovat toimija ja kuvailtava.

Mintun ja äidin roolit materiaalisina toimijoina liittyvät samaan syntymäpäiville valmistautumisdiskurssiin. Tytöt ovat innostuneita ja käyttävät aikaa ja vaivaa suunnitellaan juhmallista ulkonäköä sekä kampausten että vaatteiden suhteen. Lisäksi äidistä ilmenee Minttua kohtaan opastavakin sävy: käskemällä ystävällisesti Minttua pukemaan juhramekon, hän samalla opettaa Mintulle juhlapukeutumisen etikettiä. Ideologisesti voidaan ajatella kyseessä olevan perinteinen prinsessavaikutelma, jossa nimenomaan naiset kuvataan olemaan kiinnostuneista naisellisista asioista, kuten muodista. Äidin repliikin mukaan, he pukeutuvat juhmallisesti sen takia, että mummo ilahtuu, toisaalta

voidaan ajatella pukeutumisella olevan äitiin melkeinpä terapeuttinen vaikutus. Äiti on päivät lasten kanssa kotona, ja kuvituksessa hänet kuvataan usein hieman homssuiseksi, joten voidaan ajatella, että äidistä tuntuu mukavalta näyttää kauniilta.

Isän liittyminen tyttöjen väliseen kaunistautumishetkeen kääntää positiivisena alkaneen mukavan tilanteen täysin. Isän rooli toimijana kuvastaa ehdottomuutta, koska hän ei lähde lainkaan syntymäpäiville, mikäli äiti ei kampa hiuksiaan vanhan tyylin mukaisesti. Relationaalisia prosesseja, jotka kuvaavat äidin ulkonäköä on isän mielipiteen mukaan kahdenlaisia: positiivisia ja negatiivisia. Positiivista arvottamista on, kun isä kehuu äidin ulkonäköä tämän kammatta hiuksensa vanhan tyylin mukaisesti. Negatiivista arvottamista on, kun isä nimittelee vaimoaan *pellen näköiseksi* tämän uudessa kampauksessaan tai ihmettelee vaimonsa halua lähetä syntymäpäiville *tuon näköisenä*. Prosesseja yhdistää se, että niistä ei kummastakaan ilmene, mihin erityisesti isä on tyytymätön, vaan ne ovat loukkaavia juuri epäloogisuutensa vuoksi. Lisäksi isä käyttää äitiin valtaa sanomalla, että mummokin on hänestä ylpeä silloin kun äiti näyttää omalta itseltään ilman kampauksia.

Minttu jää sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* jonkinlaiseksi vanhempiansa väliseksi pelinappulaksi. On ilmiselvää, että Mintulle on tärkeää molempien vanhempiansa mielipide: on mukavaa viettää äidin kanssa yhteistä aikaa tutustumalla kauneuden saloihin, mutta toisaalta on mukavaa saada positiivisia kehuja myös isältä. Sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* negatiivinen tunnelma jää vallitsevaksi: isä ei pyydä äidiltä anteeksi ikäviä kommenttejaan, eikä hän myöskään reagoi millään tavoin Mintun kysymykseen siitä, näyttävätkö he äidin kanssa kauniilta.

5.3 Pullakahvit

Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* äiti on siivonnut kodin puhtaaksi lattiasta kattoon ja on hyvin tyytyväinen aikaansaannokseensa. Äidin rauhallinen olotila on kuitenkin pian menynyt, koska hän huomaa, että joku on levittänyt vaatteensa ympäri lattiaa. Minttu paljastuu sotkijaksi, jonka seurauksena äiti suuttuu ja huutaa vihaisena Mintulle käskien tätä välittömästi siivoamaan sotkunsaa. Vihdoin kodin ollessa taas järjestyksessä äiti

huomaa, että tällä kertaa perheen kissa Tuusannuuska on sotkenut paikat keittiössä. Kissan aiheuttamat sotkut hermostuttavat äidin lopullisesti, joten hän päättää lähteä naapurin Kaisan luo kahville.

5.3.1 Äidin roolit

Äidillä on sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* kolme roolia. Hän on aktiivinen toimija siivotesaan kodin tai lähtiessään sotkuja pakoon naapurin Kaisan luo. Äiti on sanoja käskiesään vihaisena Minttua siivoamaan vaatteensa lattialta. Lisäksi äiti on kuvailtava osallistuja luonnehtiessaan itseään höperöksi. Luonnehdinta *tulla höperöksi* liittyy perheen sotkun aiheuttajiin eli lapsiin ja elukoihin.

(54)	Mintun äiti on siivonnut koko päivän. (kertoja)
(55)	Tämä matto enää ja koti on taas hieno. (äiti)
(56)	Apua! Kenen vaatteet lojuvat hujan hajan vasta siivoamassa ni kodissa? (äiti)
(57)	Koti on siivottu ja minä ole ansainnut pullakahvit. (äiti)
(58)	Minä menen naapuriin kahville. (äiti)
(59)	Kaisan luo, hänellä ei ole lapsia eikä elukoita! (äiti)

Esimerkeissä 54–59 äiti on toimijan roolissa. *Siivota* esimerkissä 54 on materiaallinen prosessi. Prosessin toimija on äiti ja prosessin kohde on koti, jota äiti siivoaa. Tässä yhteydessä siivoaminen on monipuolista toimintaa. Heli Katajamäki on (2005) tutkinut siivoamista sosiaalisena toimintona. Vertailussaan Katajamäki (2005: 241) toteaa, että esimerkiksi kirjoissa *Mikko Mallikas, isän apuri* ja *Minttu yllättää* siivoajien toiminta ja roolit eroavat toisistaan. Ensimmäisessä Mikko Mallikas auttaa kaverinsa kanssa isänsä järjestämään kotia, jälkimmäisessä puolestaan Mintun äiti siivoaa koko talon yksin mattojen pudistelua myöten.

Esimerkissä 55 on kieliopillisesti vajaa lause, koska lauseen alkuosa ei sisällä lainkaan verbiä. Lauseyhteyteen kuuluva verbi on *pudistella* mattoa joka Hallidayn prosessi-luokittelun mukaan on materiaallinen prosessi. *Koti on taas hieno*, on relationaalinen prosessi, jossa koti on kuvailtava ja kodin hienous kuvaileva osallistuja. Tempukseltaan esimerkki 55 on preesensmuotoinen futurilause, jossa adverbi *taas* viittaa tulevaan, tavoiteltuun ajankohtaan: hienoon ja siistiin kotiin. ISK:n (2004: 1469) mukaan preesensmuotoisessa ilmauksessa futurisuus voi saada tulkintansa myös lauseen objektin

sijamuodosta. Tilanteen esittäminen totaaliobjektin avulla aspektiltaan rajattuna antaa vaikutelman, jonka mukaan toiminnan loppuunsaattaminen vaatii aikaa ennen kuin päätepiste saavutetaan. Esimerkissä 55 on totaaliobjekti *matto*, josta syntyy vaikutelma siitä, että äidillä on pudisteltavanaan useita mattoja. Lisäksi työ yksin tehtynä on raskasta ja aikaa vievää.

Esimerkki 56 alkaa dramaattisesti äidin *apua-huudahduksella*. *Lojua* on relationaalinen prosessi, jossa prosessin osallistujia on useita, eli olemassa olevat vaatteet. Sävyltään *lojua hujan hajan on* hyvin negatiivinen prosessi, ja se ilmentää hyvin äidin suuttunutta olotilaa. Mikäli äiti sanoisi repliikissään *Apua! Kenen vaatteet ovat hujan hajan vasta siivoamassani kodissa?*, ei se antaisi hänestä niin suuttunutta kuvaa, pikemminkin äiti kuullostasi väsyneeltä ja pettyneeltä. Infinitiivin kolmas inessiivimuoto *siivoamassani kodissa* korostaa merkitystä, jonka mukaan juuri äiti on siivonnut koko talon yksin, kukaan perheen muista jäsenistä ei ole auttanut häntä.

Esimerkissä 57 äiti on vihdoinkin saanut siivousurakkansa päätökseen ja hän kokee ansainneensa uurastuksestaan pullakahvit. *On siivottu* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti. Koti, joka on äidin toiminnan kohde, on sijaltaan nominatiivimuotoinen totaaliobjekti. Totaaliobjekti esiintyy tulkinnaltaan myönteisessä, aspektiltaan rajatussa lauseessa. Kvantitatiivinen määräisyys tarkoittaa sitä, että tilanne esitetään objektin paljouden osalta loppuun vietynä (ISK 2004: 888,891.) Tässä yhteydessä voidaan ajatella, että äiti on siivonnut kodin kokonaan, hänellä ei ole jäänyt yksikään huone siivoamatta. Aikamuotona perfekti kuvaa päättynyttä tilannetta, jolloin tulkinnassa painottuu tilanteen vaikutus tai tulos (ISK 2004: 1561). Kyseisessä esimerkissä painottuu äidin saavuttama tulos, mikä on seurauksena siitä, että hän on siivonnut koko päivän. *Ansaita* on mentaalinen prosessi. Äiti on esimerkin tiedollinen aistija ja ilmiö josta hän uskoo ansaitsevasa palkinnon, on hänen siivousurakkansa.

Esimerkissä 58 *mennä* on materiaallinen prosessi, jossa äiti on prosessin toimija ja naapurin Kaisan koti on hänen toimintansa, menemisensä kohde.

(59) Minä tulen höperöksi tämän perheen kanssa! (äiti)

Esimerkeissä 59 korostuu äidin rooli kuvailtavana osallistujana. *Tulla höperöksi* on relationaalinen prosessi, jossa äiti on kuvailtava ja *höperö* kuvaileva osallistuja. Sävyltään adjektiivi *höperö* on verbin *lojua* (vaatteet) tavoin negatiivinen ilmaus. Kyseinen prosessi luo merkityksen, jonka mukaan ihminen jollain tavoin menettää oman elämänsä hallinnan. Tempukseltaan esimerkki 59 on preesensmuotoinen futuurilause, koska tilanetta ei ole vielä olemassa puhehetken aikana. Ajanmäärettä kyseisessä lauseessa ei ole ilmaistu lainkaan, mutta tulkinta on silti futuurinen (vrt. ISK 2004: 1468.) Tulkitsen äidin mainitseman höperön olotilan hänessä lisääntyväksi ärsyyntymisen ja pettymyksen tunteeksi, mikä ilmenee erityisesti silloin, kun kyseessä on hänelle tärkeä asia, kuten kodin siisteys. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että äiti tulee höperöksi lähes päivittäin, koska lapset sotkevat leikkiessään ympäri kotia.

(60) Minttuu! Heti tänne (äiti Mintulle)

(61) Miten sinä olet heitellyt vaatteesi, korjaa ne heti pois! (äiti Mintulle)

Esimerkeissä 60–61 korostuu äidin sanojan rooli. Esimerkin 60 käskylause on poikkeuksellinen, koska se alkaa ajan adverbilla *heti* imperatiivimuotoisen verbin sijaan. Lisäksi kyseisessä esimerkkilauseessa esiintyy paikan adverbi *tänne* sekä subjekti *Minttu*. Imperatiivimuotoisen verbin yhteydessä, joko edessä tai jäljessä voi esiintyä myös puhutteluilmaus, joka ilmaisee sen, kenelle lausuma on tarkoitettu tai kenen odotetaan reagoivan siihen (ISK 2004: 1564). Esimerkissä 60 äiti osoittaa käskynsä Mintulle, jonka hän olettaa reagoivan siihen välittömästi.

Esimerkki 60 on Hallidayn prosessiluokittelun mukaan verbaalinen viesti, johon kuuluu kolme osallistujaa. Kertoja on äiti, joka lähettää Mintulle käskymuotoisen viestin *Minttuu! Heti tänne*. Äidin lyhyestä viestistä huomaa, että hän on lapselleen hyvin vihainen. Adverbin *heti* merkitys lapsen kannalta katsottuna ilmaisee vaihtoehdottomuutta. Äidillä on valta-asema Minttuun nähden: mikäli lapsi ei tottele äitiään, saattaa siitä seurata lapselle rangaistus. Lisäksi äidin tapa huutaa lasta luokseen hänen nimeään venyttäen ilmentää, että äiti on sillä hetkellä hyvin vihainen. Ilmeisesti Minttu on toisessa huoneessa, mikä sekä ärsyttää äitiä: äidin täytyy odottaa siivoushyökkäyksensä alkua.

Esimerkki 61 *Miten sinä olet heiteltyt vaatteesi* on verbaalinen prosessi, kysymys, jonka hermostunut äiti esittää Mintulle. *Korjaa ne heti pois* on verbaalinen prosessi, lapselle osoitettu käsky, josta ilmenee, että äidin henkinen mitta on sillä hetkellä ääriään myöten täynnä: hän ei siedä epäjärjestystään talossaan. Esimerkin 61 käskylause on prototyyppinen käsky, koska siinä ei ole subjektia ja se alkaa imperatiivimuotoisella verbillä *korjata*. Ajan adverbi *heti* edellisen esimerkin tavoin lisää käskyn uhmakasta tehoa.

5.3.2 Mintun roolit

Mintulla on sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* kaksi roolia. Ensinnäkin Minttu on toimija kerätessään heittämänsä vaatteet pois lattialta. Toinen Mintun rooleista on tiedollinen aistija, koska Minttu ei ymmärrä syytä äitinsä suuttumiseen.

- (62) Kun tota... (Minttu äidille)
 (63) Minttu kerää vaatteensa, muttei käsitä miksi äiti tuolla tavoin huutaa. (kertoja)

Esimerkeissä 62–63 korostuu Mintun rooli tiedollisena aistijana. Esimerkissä 62 Minttu yrittää turhaan selittää äidille käytöstään. Mintun repliikki *Kun tota...* on ajatuksena vajaa lause. Lause ilmentää hyvin Mintun hämmentynyttä olotilaa. Tulkitsen tämän siten, että äiti ei anna Mintulle mahdollisuutta kertoa, miksi tämä on huolimattomasti heiteltyt vaatteensa lattialle. Äiti on sillä hetkellä niin vihainen, että hänen ajattelutapansa *Minä olen tämän perheen siivouspalvelu, kukaan muu ei tee yhteisessä kodissa yhtään mitään*”, estää häntä antamasta lapselleen mahdollisuutta selittää.

Käsittää- verbi esimerkissä 63 kuvaa materiaalista prosessia. Mintun osallistujarooli on tiedollinen aistija, ja ilmiö, jota hän ei käsitä, on hänen äitinsä huutaminen lattialle heitetyistä vaatteista. Tässä yhteydessä yhdyin Katajamäen (2005: 243) tulkintaan, jonka mukaan Minttu näyttää kuvituksessa sen vuoksi nyrpeältä, koska ei ymmärrä syytä äitinsä huutamiseen. Kyseessä ei siis ole Mintun haluttomuus osallistua siivoukseen, vaan hänen tuntema hämmennyksensä äitinsä raivonpuuskasta johtuen.

- (64) Miten sinä olet heiteltyt vaatteesi, korjaa ne heti pois! (äiti Mintulle)
 (65) Minttu kerää vaatteensa, muttei käsitä miksi äiti tuolla tavoin huutaa. (kertoja)

Esimerkeissä 60, 64–65 Mintun rooli on toimija. Esimerkissä 60 ei ole verbiä, vaan ainoastaan subjekti *Minttu* sekä paikan adverbi *tänne*. Voidaan kuitenkin ajatella kyseessä olevan materiaalisen prosessin, koska lauseyhteydestä puuttuu tulla verbi. Näin ollen kieliopillisesti oikeaoppinen lause olisi *Minttu, tule heti tänne*. Esimerkissä 64 on kaksi materiaalista prosessia *heitellä* (vaatteet) ja *korjata pois* (vaatteet). Molempien esimerkkien toimija on Minttu ja vaatteet ovat hänen toimintansa kohde. Materiaalinen prosessi *heitellä* viittaa huolimattomuuteen ja välinpitämättömyyteen vaatteiden suhteen. *Kerätä-verbi* esimerkissä 65 kuvaa myös materiaalista prosessia, jonka toimija on Minttu ja Mintun toiminnan kohde ovat hänen heittelemänsä vaatteet lattialla.

5.3.3 Yhteenvedo sarjakuvasta 3 Pullakahvit

Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* rooleja on ainoastaan äidillä ja Mintulla. Äidin luokittelen olevan kolmenlaisissa rooleissa, jotka ovat toimija, sanoja ja kuvailtava ja Mintun puolestaan kahdenlaisissa rooleissa, jotka ovat toimija, tiedollinen aistija.

Äidin rooli toimijana ilmenee erityisesti useista siivoamista kuvaavista materiaalisista prosesseista, jotka osoittavat, että äiti siivoaa kodin ilman apujoukkoja. Ideologisesti asetelma on perinteinen: nainen siivoaa ja mies käy kodin ulkopuolella töissä. Äidille kodin siisteys on hyvin tärkeä asia, ja erityisesti lapset saavat kuulla kunniansa, mikäli he eivät noudata järjestystä. Äitiin liittyvät verbaaliset prosessit kuvaavatkin juuri Mintulle huutamista. Välillä lapsi on äitinsä huudosta niin hämmentynyt, että ei saa sanaa suustaan. Mielenkiintoista on, että isä ei auta kotitöissä lainkaan, vaan hän keskittyy työssäkäyntiin. Tästä johtuen äiti tekee kaikki kotityöt yksin sekä huolehtii samalla lapsista. Seurauksena tästä on, että äiti on hermorumahduksen partaalla liian suuren vastuun kantamisesta yksinään.

Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* Mintun rooli materiaalisena toimijana eroaa sisällöllisesti äidin roolista toimijana. Sarjakuvasta välittyy kuva, jossa äiti siivoaa hermorumahduksen partaalla ja lapsi sotkee saman tien ne paikat, jotka äiti on juuri saanut siivotuksi. Toisaalta Minttu on sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* oikea kiltin lapsen esikuva, joka kerää vaatteet lattialta, vaikka välillä äiti pelottavasti huutaakin. Kiltin tytön luonteen lisäksi Mintun piirteissä korostuu hyveenä myös rohkeus. Minttu ei sarjakuvan 3 *Pullakahvit*

mukaan pelästy lainkaan, vaikka äiti menettää hermonsa ja lähtee aivan yllättäen naapuriin kahville ja jättää alle kouluikäisen yksin kotiin, ilmoittamatta tälle lainkaan, mihin on menossa.

5.4 Kääreitä

Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* Mintun äiti on huolissaan vartalolleen kertyneistä liikkakiloista. Äidin tekisi mieli lähteä uimarannalle, mutta katsoessaan peiliin hän pitää itseään pulleana. Mintun mielestä äiti on hyvä juuri sellaisena kuin on, mutta äiti on olemuksestaan eri mieltä ja tämän takia hän hankkii itselleen laihdutusnauhat. Laihdutusnauhat hämmästyttävät Minttua ja hän ihmetteleeekin, mihin äitiä sattuu. Loppujen lopuksi äiti ottaa Mintun pyytämänä laihdutusnauhat pois, ja tytöt toteavat yksissä tuumin, että liian laiha luukasaäitiä ei olisi muutenkaan kiva halata.

5.4.1 Äidin roolit

Äiti on sarjakuvassa 4 *Kääreitä* kolmenlaisissa rooleissa. Hän on ensinnäkin kuvailtava osallistuja, koska hän vertailee omaa vartaloaan muiden ihmisten vartaloihin. Toinen äidin rooleista on tiedollinen aistija: hän ajattelee mielessään, että ei kehtaa mennä uimarannalle oman pulleutensa takia. Kolmanneksi äiti on konkreettinen toimija, koska hän lähtee kauppaan etsimään laihdutukseen tarkoitettua ainetta.

(66)	Uimarannalle? En kehtaa. Kukaan ei ole näin pullero. (äiti)
(67)	Minusta tulee laiha ja kaunis. (äiti)
(68)	Ota ne pois, sinä olet jo kaunis. (Minttu äidille)

Esimerkeissä 66–68 korostuu äidin rooli kuvailtavana osallistujana. Hän ihailee ulkoisista ominaisuuksista laihuutta ja kauneutta ja suhtautuu kriittisesti oman vartalonsa pyöreyyteen. Lisäksi esimerkissä 66 korostuu äidin rooli tiedollisena aistijana, koska hän ajattelee mielessään että on liian pullea mennäkseen uimarannalle. Esimerkissä 66 on mentaalinen prosessi *kehdata*. Äiti on prosessin tiedollinen aistija, ja ilmiö jota hän ylidramatisoi, on hänen oma pulleutensa. *Kehdata-verbi* liittyy tässä yhteydessä häpeän tunteeseen, joka on hyvin henkilökohtainen ja piinaava tunne.

Esimerkin 66 toisen lauseen relationaalinen prosessi *ei ole näin pullero*, on muodoltaan kieltomuotoinen prosessi. Äiti on esimerkin kuvailtava osallistuja ja pulleus on kuvaileva osallistuja. Pronomini *kukaan* viittaa tässä yhteydessä ylidramatisoiden äidin ajattelutapaan, jonka mukaan hän on mielestään kaikista maapallon naisista se pullein. Hän luokittelee oman vartalonsa luokkaan lihava ja muiden naisten vartalot luokkaan laihat. Esimerkin 67 futuurilause *Minusta tulee laiha ja kaunis* sisältää relationaalisen prosessin *tulla laiha ja kauniiksi*. Äiti on osallistujana kuvailtava ja laihuus ja kauneus ovat kuvailevia osallistujia. Kyseiset adjektiivit liittyvät siihen olemassaoloon, olomuotoon jota äiti tavoittelee. Hän ei ole vielä saavuttanut päämääräänsä ulkonäkönsä suhteen, mutta hän pyrkii tavoitteitaan kohti päämäärätietoisesti. *Sinä olet jo kaunis* esimerkissä 68 on relationaalinen prosessi, jossa äiti on osallistujana kuvailtava ja kauneus kuvaileva. Ajan adverbi *jo* korostaa merkitystä, jonka mukaan äidin ei tarvitse muuttaa ulkonäköään.

- (69) Laihtuuko tällä varmasti. (äiti)
- (70) Pian kauppaan, onhan tähän jokin aine. (äiti)
- (71) Äiti, mikä sinulle on *sattunut*, kun sinulla on noin kamalasti kääreitä? (Minttu äidille)
- (72) Olisiko sinusta mukava halata luukasaa, äiti? (Minttu äidille)

Esimerkeissä 68, 69–72 äidin rooli on toimija. Esimerkin 69 kysyvän toteamuslauseen prosessi *laihtua* on materiaallinen prosessi. Äiti on osallistujana toimija ja keho on hänen toimintansa kohde, sillä äidin tarkoitus on muokata konkreettisesti kehoaan hoikempaan kuntoon. Partikkeli *varmasti* ilmaisee tässä yhteydessä äidin tuntemaa epävarmuutta laihdutuksen onnistumisesta. Hänen suhtautumisensa laihdutuspuutteeseen on hieman epäröivä. Esimerkissä 69 on lisäksi nollapersoonailmiö, koska siitä puuttuu subjekti ja verbi on kolmannessa persoonassa. Äiti käsittelee oman kokemuksensa kautta ihmisille hyvin yleistä ilmiötä, eli laihduttamista.

Pian kauppaan, esimerkissä 70 on materiaallinen prosessi, jossa äiti on toimija ja kauppa kohde. Lisäksi kyseessä on myös nollalause, koska siinä ei ole mainittu tekijää ja verbi on kolmannessa persoonassa. *Onhan tähän jokin aine*, on relationaalinen prosessi, jossa substantiivi *aine* viittaa osallistujana luokitteluun.

Esimerkissä 71 *sattua* on materiaallinen prosessi. Prosessin toimija on äiti, mutta toimija jää esimerkissä epäselväksi, koska ei ole tiedossa kuka tai mikä äitiä on satuttanut. *Kun sinulla on noin kamalasti kääreitä* on omistuslause: verbinä on olla-verbi, teemana allatiivimuotoinen paikallissijailmaus *hänellä*, verbin jäljessä partitiivimuotoinen NP *kääreitä*. Adverbi *kamalasti* on johdos adjektiivista *kamala* ja se viittaa tässä yhteydessä paljouteen ei tapaan. *Kamalasti, hurjasti, hirmuisasti* tyyppiset adverbit ovat erityisesti lasten kielenkäytössä tyypillisiä, niiden sävy on liioitteleva. Esimerkissä 68 materiaallisen prosessin *ottaa (ne) pois* toimija on äiti ja laihduskääreet ovat hänen toimintansa kohde. Esimerkin 72 kysymysmuotoisessa konditionaalilauseessa on materiaallinen prosessi *halata*, jonka toimija on äiti ja kohde on luukasa.

5.4.2 Mintun roolit

Sarjakuvassa Mintulla on yksi rooli. Hän on sekä kysyjä että käskijä ihmetellessään äitinsä kummallisia laihdutusnauhoja.

- (73) Äiti, mikä sinulle on sattunut, kun sinulla on noin kamalasti kääreitä? (Minttu äidille)
 (74) Ota ne pois, sinä olet jo kaunis. (Minttu äidille)

Esimerkeissä 72, 73 Minttu on kysyjä, esimerkissä 74 Mintun rooli on käskijä. Minttu suuntaa viestit; kysymykset sekä käskyn äidilleen, viestien vastaanottajalle. Ensimmäisessä viestissään, kysymys esimerkki 73 Minttu kysyy äidiltään, onko hänen sattunut jokin. Toisessa viestissään, käsky esimerkki 74 Minttu käskee äitiään ottamaan pois laihdutusnauhat. Kolmannessa viestissään, kysymys esimerkki 72 Minttu kysyy tai tiedustelee, olisiko äidin mielestä kiva halata luukasaa.

Esimerkki 73 on perinteinen kysymyslause, jossa Minttu ihmettelee äidin vartalolla olevia kääreitä. Tässä yhteydessä on oleellista huomioida myös kuvitus, jonka mukaan Minttu itkee ja on hätäntynyt. Mintun repliikistä ilmenee ainoastaan lapsen ihmettely, joka ei siis ilmaise lapsen hätäntynyttä olotilaa. Esimerkki 74 on käskylause, eli siinä Minttu antaa äidilleen ohjeita. Minttu on äitiään kohtaan hyvin kannustava, kuten esimerkin lauseen loppuosasta ilmenee. Esimerkin 72 kysymysmuotoisessa konditionaalilauseessa on materiaallinen prosessi *halata*, jonka toimija on äiti ja kohde on luukasa.

Mintun äidille suuntaama kysymys on positiivisesti ohjaileva: *Olisiko sinusta kiva halata luukasaa?* Substantiivi *luukasa* viittaa tässä yhteydessä hyvin luisevaan ja epämiellyttävän tuntuiseen ihmiseen. Luisevan ihmisen vastakohta on puolestaan terve ja hyväntuntuinen ihminen.

5.4.3 Yhteenvedo sarjakuvasta 4 Kääreitä

Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* äiti on kolmenlaisissa rooleissa ja Minttu ainoastaan yhdenlaisessa roolissa. Äidin roolit ovat kuvailtava, tiedollinen aistija sekä toimija, Mintun rooli on sanoja.

Äidin roolissa kuvailtavana osallistujana korostuu positiivisena naisen ulkonäköön liittyvänä ominaisuutena laihius, kehon pyöreys on puolestaan hyvin tuomittava asia. Tässä yhteydessä laihius on äidin tavoite, hän ei ole vielä saavuttanut tiettyä ihannepainoaan, mutta pyrkii sitä kohti kuitenkin päämäärätietoisesti. Äidin ajattelusta ilmenee, että laihius on edellytys sille, että nainen voi olla kaunis. Äidin tarve laihtua näkyy konkreettisesti hänen kehossaan olevilla laihdutusnauhoilla. Huomattavaa on, että äiti etsii laihdutukseen jonkinlaista ihmeratkaisua, joka ei velvoita häntä muuttamaan elintapojaan. Sellaiset asiat, kuten terveellinen ruokavalio tai liikunta eivät kuulu äidin tapaan laihduttaa.

Mintun näkökulma eroaa täysin äidin näkökulmasta, sillä hänen mielestään äiti on jo kaunis, ei äidin tarvitse muuttua. Minttu on jälleen kerran kiltin ja vanhempaansa kannustavan lapsen roolissa, joka kehuu äitiään kauniiksi ja kehottaa häntä unohtamaan typerät laihdutuskeinot. Voidaan ajatella, että Minttu on jopa hätääntynyt, koska äiti ei ole aiemmin kertonut hänelle, mitä hän meinaa tehdä keholleen. Mintun keinot saada äiti unohtamaan laihduttaminen ovat verbaalisia, hän ei esimerkiksi piilota laihdutusnauhoja konkreettisesti. Minttu ohjailee äidin ajattelua, kuvailemalla äidille, kuinka kauheaa olisi halata luukasaa, ja toisaalta Minttu antaa selkeän käskyn äidille laihdutusnauhojen poisottamisesta.

Ideologisesti laihiuteen liittyvä asetus on perinteinen, koska nainen esitetään taistelemassa liikakiloja vastaan – naisen tulee näyttää hyvältä. Mintun äiti on niin ahdistu-

nut, että ei halua mennä uimarannalle. Tätä epäonnistumisen tunnetta kuvaa aineistossani merkittävä mentaalinen prosessi *kehdata*, joka kuvaa sitä häpeän tunnetta, jota äiti tuntee. Merkittävää on myös huomioida se, että lapsi rohkaisee ja kannustaa aikuista, mutta esimerkiksi Mintun isää ei kuvata lainaan rohkaisemassa vaimoaan terveellisten elämäntapojen tai järkevien laihdutusmenetelmien noudattamiseen.

5.5 Yksin

Sarjakuvassa 5 *Yksin* äiti on jälleen siivouspuuhissa ja tarvitsee Mintun apua Santun vahtimiseen. Mintulla on kuitenkin ajatuksissaan: hän miettii, millaista olisi joskus olla yksin. Santtu tulee huoneeseen häiritsemään ja sekös Minttua ärsyttää. Minttu kääntyy äkkinäisesti tuolillaan ja kääntyy äidin heti paikalla viemään Santun pois huoneestaan. Seuraavassa hetkessä tapahtuu kauheita: Santtu kaatuu, mutta äiti saa lapsen kiinni viime hetkellä. Loppujen lopuksi äiti päättää jättää siivouksen seuraavaan päivään, ja Minttukin heltyy vahtimaan Santtuna. Äiti on päivän tapahtumista sen verran uupunut, että hän sanoo Mintulle menevänsä käymään ulkona. Äiti levähtää hetken puun alla omassa rauhassaan, jonka jälkeen hän palaa sisälle ja antaa Mintulle vuoron viettää hetken ihan yksin.

5.5.1 Mintun roolit

Sarjakuvassa 5 *Yksin* Minttu on kahdenlaisissa rooleissa: hän on ensinnäkin materiaalinen toimija vahtiessaan pikkuveljeään Santtua sekä mentaalinen aistija miettiessään, millaista olisi joskus olla yksin.

(75)	Minttu, voisitko olla hetken Santun kanssa? (äiti Mintulle)
(76)	Minttu kääntyy äkkinäisesti tuolissaan ja Santtu kaatuu, lentää... (kertoja)
(77)	Minttu ja äiti saavat kopattua Santun viime hetkessä. (kertoja)
(78)	Vahdithan hyvin Santtua. (äiti Mintulle)
(79)	Vahdin minä, mene vaan. (Minttu äidille)

Esimerkeissä 75–79 Mintun rooli on aktiivinen toimija. Esimerkissä 75 *voisitko olla hetken Santun kanssa* on materiaalinen prosessi, jossa Minttu on prosessin toimija ja Santtu on Mintun toiminnan kohde. Oleminen tässä yhteydessä tarkoittaa lapsen vahti-

mista. *Voisitko* on konditionaalimuoto, joten äidin esittämä pyyntö Mintulle on ystävällinen. Esimerkissä 76 on kolme materiaalista prosessia *kääntyä*, *kaatua* ja *lentää*. Minttuun liittyy prosessi *kääntyä äkkinäisesti*, jossa Minttu on prosessin toimija. Prosessin kohde on Santtu, jonka puoleen Minttu kääntyy suutuspäissään.

Esimerkissä 77 materiaallinen prosessi *saada kopattua Santtu viime hetkessä* tarkoittaa sitä, että Minttu ja äiti, prosessin materiaaliset toimijat, estävät viime hetkellä toiminnan kohteen eli Santun paiskautumisen lattiaan. Esimerkissä 78–79 *vahtia* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on Minttu ja toiminnan kohde puolestaan Santtu. Lisäksi esimerkiksi 79 on Mintun äidilleen osoittama ystävällinen käsky *mene vaan*, joka viittaa siihen, että Minttu antaa äidilleen luvan mennä hetkesi ulos levähtämään.

- (80) En, minä mietin. (Minttu äidille)
 (81) Vie pois tuo hirviö, että voin rauhassa miettiä, millaista olisi olla joskus yksin. (Minttu äidille)

Esimerkeissä 80–81 Mintun rooli on mentaalinen aistija. *Miettiä* esimerkeissä 80–81 on mentaalinen prosessi, jonka aistija on Minttu ja ilmiö, jota Minttu miettii, on yksinolo. Esimerkissä 80 Minttu on äitiään kohtaan hyvin ehdoton, sanomalla äidilleen *ei*, hän kieltäytyy täysin noudattamasta äitinsä pyyntöä liittyen Santun vahtimiseen.

5.5.2 Äidin roolit

Äiti on sarjakuvassa 5 *Yksin* kahdenlaisissa rooleissa. Ensinnäkin hän on materiaallinen toimija suunnitellessaan siivouspuuhiaan sekä levähtäessään puun alla. Toiseksi äiti on sanoja, pyytäessään Minttua vahtimaan pikkuveljeään.

- (82) Minun pitäisi siivota. (äiti Mintulle)
 (83) Vie pois tuo hirviö, että voin miettiä rauhassa. (Minttu äidille)
 (84) Taidan jättää siivouksen huomisen, äiti huokaisee. (äiti, kertoja)
 (85) Äiti levähtää hetken pihapuun alla. (kertoja)
 (86) Kiitos Minttu! Kyllä ihmisen on välillä hyvä olla yksin. Nyt on sinun vuorosi. (äiti Mintulle)

Esimerkeissä 82–86 äidin rooli on toimija. Esimerkissä 82 *pitäisi siivota*, on materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan eli siivouksen kohde on koti. Necessiivipuiverbi *pitää* konditionaalinen preesensin yksikön 1. persoonassa ilmaisee velvollisuutta (ISK 2004: 1497). Esimerkissä 83 *vie pois tuo hirviö* on materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan kohde on Santtu.

Esimerkissä 84 *taidan jättää siivouksen* on myös materiaallinen prosessi, jonka toimija on äiti. *Taitaa* ilmaisee hieman empivää suhtautumista siivouksen siirtämiseen, äiti on ikään kuin voimaton lapsiin liittyvien ongelmien ilmetessä, ja tämän vuoksi hän ei voi jatkaa suunnittelemaansa siivousta. Myös kertojan repliikki *huokaista* ilmaisee, että äitiä harmittaa siivouksen siirtäminen.

Huokaista on tässä yhteydessä verbaalinen prosessi, jonka osallistajat ovat seuraavat: Äiti on viestin lähettäjä, itse viesti on päätös siivouksen siirtämisestä. Viestin vastaanottajat ovat Minttu ja Santtu, mutta ennen kaikkea äiti itse. Äidin pettynyt huokailu osittaa sen, että hän suuntaa viestinsä erityisesti itselleen. Esimerkissä 84 *levähtää puun alla* on materiaalien prosessi, jonka toimija on äiti ja äidin toiminnan kohde on puu, jota vasten hän nojaa. Esimerkki 85 on nollalause, koska siinä äiti käsittelee omaa ajatustaan yksin olemisen tärkeydestä kenelle vastaavassa tilanteessa olevalle tyypillisenä.

- (86) Minttu, voisitko olla hetken Santun kanssa? (äiti Mintulle)
 (87) Vahdithan hyvin Santtua. (äiti Mintulle)

Esimerkeissä 86–68 äidin rooli on sanoja. Esimerkeissä 86 äiti tiedustelee, voisiko Minttu vahtia Santtua. Prosessin osallistajat ovat äiti, Minttu sekä viesti. Äiti on viestin lähettäjä, joka lähettää Mintulle, viestin vastaanottajalle viestin, jossa kyse on pikkuveljen vahtimisesta. Konditionaalimuoto modaaliverbistä *voisitko*, tekee äidin kehotuksesta ystävällisemmän vastaanottajan kannalta. Myös esimerkissä 87 on kyseessä pyyntö. Viestin lähettäjä on äiti, joka lähettää Mintulle viestin vastaanottajalle viestin, tai tässä tapauksessa tarkennuksen siitä, kuinka Santtua tulee vahtia. Han-päätte materiaalisessa prosessissa *vahtia* lieventää äidin kehotusta.

5.5.3 Yhteenvedo sarjakuvasta 5 Yksin

Sarjakuvassa 5 *Yksin* Minttu ja äiti ovat molemmat kolmenlaisissa rooleissa. Mintun roolit ovat materiaallinen toimija sekä mentaalinen aistija. Äidin roolit ovat puolestaan materiaallinen toimija ja sekä sanoja.

Mintun roolissa aktiivisena toimija korostuu kiltteys. Äiti olettaa, että Minttu auttaa häntä pikkuveljen hoitamisessa. Pikkuveljen vahtimiseen liittyy äidin osalta myös hie-
man varmistamista, muistutusta Mintulle siitä, että pientä lasta täytyy vahtia hyvin. Äi-
din rooliin materiaalisena toimijana liittyvät jälleen siivoukseen liittyvät työtehtävät ja
erityisesti ahdistuksen tunteet tekemättä jääneistä siivoustöistä.

Sarjakuvassa 5 *Yksin* Mintun innostus pikkuveljen vahtimiseen on kuitenkin laimeaa ja
hän näyttäkin tunteensa äidille. Mintun rooli mentaalisenä aistijana liittyen miettimiseen
siitä, millaista olisi joskus olla yksin, on merkittävä. Ideologisesti välittyvä kuva on mo-
nipuolinen. Äidillä on valtasuhde Minttuun. Hänellä on valta käskeä Minttua vahtimaan
veljeään, koska hänen itsensä on siivottava. Vaikkakin äiti sanojan roolissaan muotoilee
pyyntönsä ystävälliseksi, on kyseessä kuitenkin käsky, jota hän olettaa Mintun noudat-
tavan. Minttua tietysti harmittaa vauvaikäisen veljen vahtiminen, koska hän haluaisi
leikkiä omia leikkejään ilman pikkuveljen häirintää.

Kahdesta lapsesta huolehtiminen käy äidin hermoille niin paljon, että hän päättää lähteä
hetkeksi ulos istumaan. Sarjakuvassa 5 *Yksin* äidistä välittyy kuva, että hän on hyvin
väsynyt vastuusta liittyen kodin asioihin. Lopuksi äiti on niin väsynyt, ettei hän edes
kerro Mintulle, mihin on aikeissa lähteä. Lapset jäävät yksin sisälle taloon, kun äiti läh-
tee ulos viettämään hetkisen ihan yksin.

6 PÄÄTELMÄT

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisissa M.A.K. Hallidayn systeemifunktionaaliseen kielioppiin perustuvissa ideationaalisen tason rooleissa Minttu-sarjakuvien henkilöt Minttu, isä ja äiti olivat, ja millaisina prosesseina kyseiset roolit edustuivat. Toinen tutkimukseni päätavoitteista oli tarkastella, millaisen kuvan Minttu-sarjakuvat antoivat lasten maailmasta. Pyrin selvittämään, mitä teksteillä tavoiteltiin ja millaisia mahdollisia ideologioita lapsille suunnattujen tekstien taustalla vaikutti. Jälkimmäisen tavoitteeni teoreettisena taustanani oli Norman Faircloughin kehittämä kriittinen diskurssianalyysi.

6.1 Ideationaalisen tason roolit ja prosessit

Minttu-sarjakuvissa esiintyi kaikki kuusi eri prosessityyppiä. Aineistossa oli runsaasti materiaalisia ja relationaalisia prosesseja. Käyttäytymisen prosesseja mentaalisia, verbalisia ja eksistentiaalisia prosesseja esiintyi puolestaan huomattavasti vähemmän.

Materiaalisten prosessien avulla Minttu-sarjakuvissa kuvataan elävää elämää, tavallista lapsiperheen arkea, jossa tehdään ja jossa tapahtuu asioita. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* isän sukat katosivat ja niitä etsivät isä ja Minttu, joiden roolit luokittelin tästä johtuen konkreettisiksi toimijoiksi. Toisen mielenkiintoinen, joskin erilaisen esimerkin toimijasta ja materiaalisista prosesseista tarjosi sarjakuva 4 *Kääreitä*. Kyseisessä sarjakuvassa toiminta ei liittynyt mihinkään askareeseen, kuten siivoamiseen, joka tulisi suorittaa, toimintaan ryhtyminen liittyi äidin vartalolle kertyneisiin ylimääräisiin kiloihin: äiti halusi konkreettisesti päästä eroon pyöreästä olemuksestaan löytämiensä laihdutusnauhojensa avulla.

Relationaaliset prosessit esiintyivät aineistossani henkilöiden kuvaamiseen liittyvissä tehtävissä sekä positiivisella että negatiivisella tavalla. Erityisesti perheen äitiin kuvailtavana osallistujana liittyi useita negatiivisia relationaalisia prosesseja. Sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* äiti oli isän mielestä pellen näköinen lähtiessään mummon syntymäpäi-

ville. Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* äiti puolestaan kuvaili itseään pulleroksi, jonka täytyi löytää mahdollisimman nopea laihdutuskeino. Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* Minttu osoitti äidilleen positiivisia kuvailija kannustavalla tavalla. Hänen mielestään äiti oli kaunis juuri sellaisena kuin tämä oli kiloineen kaikkineen.

Henkilöiden sisäistä ajatusmaailmaa aineistossani kuvasivat mentaaliset prosessit, jotka relationaalisten prosessien tavoin liittyivät johonkin perheen ongelmatilanteeseen. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* isä koki sukkiensa katoamisensa hyvin negatiivisena asiana, ja tämän vuoksi hän tiuski sekä äidille että Mintulle. Myös Minttu koki tilanteen ahdistavana, koska isä ei halunnut antaa hänelle lainkaan suukkoa palkinnoksi, vaikka Minttu sukat löysikin. Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* esiintyi merkittäviä mentaalisia prosesseja, koska äiti koki, että hän oli liian lihava kehdatakseen lähteä uimarannalle. Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* mentaalinen prosessi liittyi siihen, ettei Minttu ymmärtänyt, miksi äiti huusi hänelle. Myös sarjakuvan 5 *Yksin* mentaalinen prosessi liittyi Minttuun ja hänen ajatuksiinsa siitä, millaiselta tuntuisi olla joskus aivan yksin.

Verbaaliset prosessit aineistossani liittyivät sanomiseen, kysymiseen, toteamiseen tai käskemiseen. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* isä syytti äitiä epäsuoralla tavalla kodin siisteydestä ja kahvin keiton epäonnistumisesta. Epäsuora vaikutelma syntyi muun muassa pronominin *kukahen* käytöstä kysymyslauseessa. Mintun verbaaliset prosessit liittyivät sarjakuvassa 4 *Kääreitä* käskemiseen hänen vaatiessaan äitiään ottamaan pois vartaloltaan kummalliset laihdutusnauhat. Äidin rooli sanojana ilmeni muun muassa ohjeiden antamisena. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* sukat olivat hukassa, ja äiti ohjeisti miestäns etsimään sukkiensa sukkalaatikosta. Samoin myös sarjakuvassa 5 *Yksin* äiti ohjeisti perhettään, tällä kertaa Minttua, jonka täytyi vahtia huolellisesti pikkuveljeään Santtua. Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* äiti kysyi Mintulta vihaisena, minkä tähden tämä oli sotkenut hänen juuri siivoamansa kodin heittelemällä vaatteitaan lattialle.

Eksistentiaaliset prosessit ilmaisivat asioiden paikkaa aineistossani ja ne olivat negatiivisia, esimerkiksi sarjakuvassa 1 *Isän sukat*, koska sukat olivat kadoksissa tai laatikossa oli vain risoja ja eriparisia sukkiensa. Paikan lisäksi eksistentiaalilause esiintyi kerran omis-

tamiseen liittyvänä eksistentiaalilauseen alatyypinä, jossa kyseessä oli äidin kaipaus rauhallisempaan elämään.

Mielestäni aineistoni merkittävin ja mielenkiintoisin käyttäytymisen prosessi liittyi perheen äitiin, koska hän koki miehensä taholta, että hänen tuli aina näyttää samalta arkiselta kotiäidiltä. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* käyttäytymiseen prosessi liittyi ihmisen fysiologiaan, katsomiseen isän etsiessä sukkiiaan.

6.2 Minttu-sarjakuvat kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta

Minttu-sarjakuva -aineistoani yhdistää se, että jokainen tarina liittyy jonkinlaiseen vanhemman ongelmatilanteeseen. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* päähenkilönä on isä, joka on vihainen sukkiensa katoamisesta. Sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* keskeisinä henkilöinä ovat sekä isä että äiti, koska isä ei ole tyytyväinen äidin ulkonäköön syntymäpäiville lähdeäessä. Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* päähenkilönä on äiti, joka tuntee olonsa perheen siivouspalveluksi, koska muut perheenjäsenet eivät hoida kodin siisteyttä lainkaan. Myös sarjakuvassa 4 *Kääreitä* äiti on pääroolissa. Tällä kertaa ongelma liittyy siihen, että äidin vyötärölle on vuosien kuluessa kertynyt ylimääräisiä kiloja. Samoin myös sarjakuvassa 5 *Yksin* äiti on keskeisessä roolissa, sillä hän on väsynyt vastuusta, jota kodista ja lapsista huolehtiminen hänelle aiheuttaa.

Mintun rooli liittyen sarjakuviin 1 *Isän sukat* ja 4 *Pullakahvit* on selkeästi vanhempiaan avustava. Kirjoittaja luo Mintusta kuvan, jonka perusteella hän on reipas ja avulias pikukutyttö, joka auttaa vanhempiaan jopa henkisten ongelmien yhteydessä. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* Minttu löytää isän sukat ja on löydöksestään hyvin iloinen. Isän kieltäytymisen sukon antamisesta Mintulle kiireeseen vedoten tuo esiin valtasuhteiden erilaisuuden ja luo merkityksen kiukkuisesta isästä. Sarjakuvaan 1 *Isän sukat* liittyen äidin rooli on hoivaava. Hän muistuttaa Minttua siitä että isät eivät aina ymmärrä parastaan. Kyseessä on yleistys, sillä puhehetki liittyy ymmärrettävästi Mintun isään, mutta muuten äidin kommentista ilmenee kokemuksen tuoma sävy: miehet ovat yleensä sellaisia, että eivät aina ymmärrä parastaan.

Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* Minttu auttaa äitiään psyykkisen ja fyysisen ongelman, eli liikalajien aiheuttaman stressin vuoksi. Merkittävää sarjakuvassa 4 *Kääreitä* on se, että äiti ahdistuu luettuaan Ruipelot-nimistä aikakauslehteä, jonka kannessa on kuva laihas- ta, kauniista naisesta uimarannalla. Median kauneusihanteiden vaikutus äitiin 1980- luvulla ilmestyneessä Minttu-sarjakuvassa näyttää olevan sama kuin 2000-luvun naisiin: laihuus ja kauneus liittyvät elämässä menestymiseen ja pärjäämiseen. Ongelmat ja ahdistus ovat äidin mielessä hyvin syvällä. Hän ajattelee, ettei kukaan ole niin pullero kuin hän. Minttu on äitiään kohtaan kannustava, mutta samalla sanoissaan yllättävän tiukka. Valtasuhteiden erilaisuus korostuu, kun kirjoittaja antaa Mintulle käskijän roolin: *Ota ne pois (laihdukuskääreet), sinä olet jo kaunis.*

Merkitys, joka ilmenee Mintun roolista käskijänä liittyen sarjakuvaan 4 *Kääreitä*, on seuraava. Vanhempien olisi hyvä muistaa, että lapsillakin on sanansa sanottavana perheen arjesta. Lasta kannattaa kuunnella, koska tämä saattaa huomata perheensä elämästä yllättävänkin ristiriitaisia asioita. Totuus, jonka lapsi sanoo omalta katsontakannaltaan, saattaa herättää myös aikuisen huomaamaan oman käytöksensä typeryyden. Vaikkakin äidin näkökulmasta katsoen sarjakuvassa 4 *Kääreitä* arvotetaan positiivisina asioina laihuutta, kauneutta ja niiden seurauksena onnellisuutta, Mintun näkökulma tuo keskusteluun uuden näkökulman: elämässä on muitakin tärkeitä asioita kuin laihuus, luukasalta tuntuva äitiä ei olisi mukavaa edes halata.

Sarjakuvassa 4 *Kääreitä* kirjoittaja kohdistaa kritiikkinsä myös Amerikan laihdutus- markkinoita kohtaan. Kirjoittaja kuvaa Yhdysvaltoja jonkinlaisena tutkimuksen ihme- maana, mikä on ironista, sillä tunnettu tosiasiahan on, että amerikkalaiset ovat maailman lihavin kansa ja lihovat entisestään. Mielenkiintoista on myös pohtia naisten välistä ystävyyssuhdetta. Kyseessä on ikään kuin naisten välinen taistelu muuta maailmaa vastaan asetelmassa lihat ja lihavat naiset. Laihuuden tavoittelu on naisia yhdistävä asia ja varsinkin äidille tuntuu olevan hyvin tärkeä oman ystävättärensä mielipide laihdutus- tuotteista. Toinen sarjakuvaan 4 *Kääreitä* liittyvä kritiikki kohdistuu laihdutusmenetel- miin. Vallitsevana ajatusmaailmana sarjakuvassa on tuotteen, aineen avulla laihduttami- nen, liikunta tai terveellinen ruokavalio unohtuvat täysin. Myös tämä voidaan tulkita ironisesti: Missä on ihmisten itsekuri liiallisen herkuttelun suhteen? Onko lenkkipolku

vieras käsite autokulttuuriin liittyen? Pitääkö laihtuttamisen onnistua ilman sen suu-rempiä ponnisteluja kuin apteekin tai kaupan hyllyltä laihtutustuotteen kurkottaminen?

Sarjakuvaa 1 *Isän sukat*, sarjakuvaa 3 *Pullakahvit* sekä sarjakuvaa 5 *Yksin* yhdistää se, että ne liittyvät kaikki kodin siisteyden -diskurssiin, ja erityisesti siihen, että äidin oletetaan tekevän kotityöt perheessä. Sarjakuvassa 1 *Isän sukat* äidin siivoaminen ja kodin järjestäminen ilmenee epäsuorasti. Isän repliikki *Täällä on vain risaisia eriparisia sukkiä* osoittaa, että isä on hyvin ärsyyntynyt, koska hänen laatikostaan ei löydy sukkiä työpäivää varten. Syyt niskoilleen saa äiti, koska lasten tuskin annetaan käyttää pyykinpesukonetta ja näin ollen he tuskin osallistuvat perheen vaatehuoltoon.

Äidistä välittyvä kuva sarjakuvassa 3 *Pullakahvit*, on puolestaan uhrautuva, mitä tulee perheen kodin siisteyteen. *Äiti on siivonnut koko päivän tai Koti on siivottu ja minä olen ansainnut pullakahvit* luovat merkityksen siitä, että äiti on perheessä ainoa, joka siivoaa. Myös sarjakuvassa 5 *Yksin* äiti on väsynyt lasten ja kodin hoitamisesta. Siivoamiseen liittyvä asetelma on 2000-luvulta katsottuna ideologinen, koska isää ei kuvata lainkaan osallistumassa kodin siivoamiseen. Äidin siivoaminen on itsestään selvyys, luonnollistuma, isää ei kuvata imurin varressa lainkaan. Ideologinen anti äidin uhrautumisessa kotitöihin on negatiivisesti merkittävä. Äiti on ikään kuin hyväksynyt raskaan asemansa perheessä, hän ei vaadi isältä mitään, vaan jatkaa tämän ja lasten tarpeista huolehtimisesta yksin jaksamisensa ääri rajoille saakka.

Eräs olennainen asia on kuitenkin huomioitava liittyen Mintun perheolosuhteisiin. Mintun isä käy päivisin kodin ulkopuolella töissä, joten on luonnollista, että äiti hoitaa kotia isän ollessa töissä. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että edellä mainituissa sarjakuvissa isää ei esitetä osallistumassa siivoukseen. Myöskään lasten osallistuminen kodin siivoukseen ei ole järjestelmällistä. Sarjakuvassa 3 *Pullakahvit* Minttu kerää vaatteitaan lattialta äidin komentaessa häntä. Sarjakuvassa 5 *Yksin* Minttu ei auta äitiään lainkaan kodin siivouksessa.

Mielestäni vanhemmilta puuttuu yhteinen kasvatuksellinen linja siitä, pitäisikö lasten osallistua siivoukseen. Jonkinlainen toimiva rutiininomainen käytäntö, lapsille tietyille

päiville määrätty kotityö, helpottaisivat äidin työmäärää. On lasten etu, että heille opetaan pienestä pitäen kodista huolehtimista, sillä myöhemmällä iällä on osattava pitää itse itsestään huolta. Erityisesti sarjakuvista 1 *Isän sukat*, 3 *Pullakahvit* ja 5 *Yksin* ilmenee, että äiti kantaa liikaa vastuuta yksin niin kodista kuin lapsistakin. Äiti on päivät kotona jaksamisen ääri rajoilla, sillä isästä ei ole hänelle juuri mitään tukea perheen asioissa. Tämä herättää kysymyksen miehen vastuusta. Perheelle ei riitä, että mies elättää perheen, vaan läsnä on oltava muutenkin. Lapset tarvitsevat paljon huomiota vanhemmiltaan, mutta toisaalta myös vanhemmilla tulee olla yhteistä aikaa ilman lapsia. Aineistoni sarjakuvissa ainoastaan äiti puuhaa lasten kanssa, isän ja lasten välinen rooli jää etäisemmäksi. Samoin käy myös isälle ja äidille: heidän yhteistä aikaansa korostavat ristiriidat ja tyytymättömyys toiseen osapuoleen.

Minttu-sarjakuvien keskeisin anti kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta liittyy isän ja äidin väliseen suhteeseen erityisesti sarjakuvassa 1 *Isän sukat* ja sarjakuvassa 2 *Hieno mummo*. Sarjakuva 1 *Isän sukat* on merkityksiltään haastava, se herättää lukijalle kysymyksiä liittyen vanhempien väliseen suhteeseen. Äiti on kyseisessä sarjakuvassa kuin roskatynnyri, jonne isä heittää syytöksensä milloin sukkiensa katoamisesta tai liian kuuman kahvin keittämisestä. Myös Minttu kokee kyseisissä sarjakuvissa epäoikeudenmukaista kohtelua, koska hänelle ei selvitetä syytä vanhempien välisiin riitoihin. On huomattava, että vanhemmat ovat pienen lapsen tärkeimmät ihmiset elämässä ja lapsesta tuntuu hyvin pelottavalta nähdä vanhempiensa riitelevän.

Sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* isällä on valtasuhde äitiin, koska hän puuttuu hyvin henkilökohtaiseen asiaan, naisen omaan ulkonäköön. Isä kuvailee äitiä pellen näköiseksi, joka on hyvin suora haukkumasana ja jonka voidaan tulkita tarkoittavan pellen näköistä ihmistä. Voisi ajatella, että sarjakuvan 1 *Isän sukat* ja 4 *Kääreitä* tavoin Minttu esitettäisiin sarjakuvassa jonkinlaisena pelastajana, joka puolustaisi äitiään, mutta näin ei kuitenkaan tällä kertaa tapahdu. Sen sijaan äiti esitetään naisena, joka muuttaa hienon kamppauksensa arkiseksi: vaimo alistuu miehensä tahtoon.

On yllättävää, että kyseisessä sarjakuvassa 2 *Hieno mummo* nimenomaan mies kritisoi naisen ulkonäköä eikä päinvastoin. Useinhan naiset haluavat muokata miestensä ulko-

näköä tyylikkäämmäksi erityisesti vaatteisiin ja hiustyyliin liittyvillä valinnoilla. Sarjakuvan ideologinen anti liittyy vahvasti itsemääräämisoikeuteen, siihen, että jokaisella, niin naisella kuin miehelläkin on oikeus omaan tyyliin. Ulkoinen olemus, hiukset, vaatteet ovat osa ihmisen persoonallisuutta: jokaisella täytyy olla mahdollisuus löytää sellainen tyyli, joka tuntuu hyvältä joka päivä.

Sarjakuva 2 *Hieno mummo* herättää myös lukijassa kysymyksiä: Miksi isä ei pyydä äidiltä anteeksi? Miksi äiti ei vaadi miestänsä keskustelemaan nimittelystä kanssaan? Miksi kirjoittaja jättää vanhempien välisen riitatilanteen vallitsevaksi? Tulkintani näistä epäkohdista on, että kirjoittaja pyrkii saamaan lapsen ja aikuisen välille keskustelua sarjakuvasta. Onhan totta, että perheissä välillä riidellään ja joskus perheenjäsenet unohtavat pyytää toisiltaan anteeksi. Luonnollista on myös se, että aikuisten riidat pelottavat lapsia. Sarjakuva 2 *Hieno mummo* on merkityksiltään haastava sarjakuva. Sitä lukiessa vanhemman olisi hyvä muistuttaa lasta siitä, että isä tekee väärin, koska ei pyydä äidiltä anteeksi. Nimittely, niin lasten kuin aikuistenkaan, ei kuulu tasapainoiseen perheeseen.

Kokonaisuutena ajatellen Minttu-sarjakuvat ovat sisällöltään sellaisia, että niitä voi turvallisesti mielin lukea pienellekin lapselle. Tarinoissa tapahtuu mukavia arkipäivän asioita, jotka innostavat lasta ja aikuista kokeilemaan, vaikkapa samanlaisen lumiukon rakentamista kuin Minttuissakin. Minttu-kirjat ovat oivallisia myös siitä syystä, että lapsi voi oppia kirjoista monenlaisia luontoon, ihmiskehoon tai esimerkiksi ruokakulttuuriin liittyviä asioita.

Minttu-sarjakuviin ja yleisesti Minttu-kirjoihin kuuluu erilaisia tarinoita. Välillä tarinat ovat arkea ihannoivia, mutta toisaalta joukossa on myös tarinoita, joista imenee ongelmia milloin äidin nimittelyyn tai kodin siivoamisesta aiheutuvaa stressiin liittyen. Mielestäni Minttu-sarjakuvia kuten muitakin lastenkirjoja vanhempien tulisi lukea lasten ehdoilla. Vanhempien tulisi olla avoimia lasten kysymyksille ja vastata niihin rehellisesti. Lapsi peilaa lastenkirjoihin omaa elämäänsä, niitä tapahtumia joita tapahtuu lapsen elinympäristössään tapahtuviin asioihin. Yhdyn Katajamäen (2005: 244) tulkintaan siinä, että arkea ihannoivien kirjojen lisäksi on hyvä olla myös kirjoja, joissa kuvataan arjen hankalia asioita.

6.3 Ehdotuksia jatkotutkimukseen

Jatkotutkimusehdotuksia esitän kaksi. Ideationaalisen tason tarkastelun lisäksi Minttu-sarjakuvia voisi tutkia intersubjektiveen tason kautta. Tällöin tutkija kiinnittäisi huomiota erityisesti sarjakuvien dynamiikkaan, deontologiaan ja episteemisiin modaalisuuksiin puhefunktioissa (ISK: 1481, 1483). Minttu-sarjakuvat ovat kerronnallisesti hyvin eläviä tarinoita, joten niistä löytyisi mielenkiintoisia modaalisuuksia esimerkiksi käskemistä ilmaisevista lauseista. Jatkotutkimuksessa voisi esimerkiksi vertailla sitä, eroavatko Mintun vanhemmilleen osoittamat käskyt vanhempien Mintulle osoittamista käskyistä.

Toinen jatkotutkimusehdotus liittyy kuvan tutkimukseen. Joko perinteisissä Minttu-kirjoissa tai Minttu-sarjakuvissa voisi tarkastella sitä, vastaavatko teksti ja kuva toisiinsa. Löysin yhden esimerkin, siitä, miten kuva laajentaa tekstiä Minttu-kokoomateoksen tarinasta *Minttu ei tahdo*, joka kertoo kiukuttelevasta Mintusta. Tarinan lopussa kerrotaan, että isä tuo kodin sotkuista tuskailevalle äidille kukkia tämän raskaan päivän päätteeksi. Kuvitus laajentaa kertomusta siten, että vanhemmat kuvataan halaamassa toisiaan, vaikkakaan kohtausta ei itse tekstissä mainita. Äiti mainitaan tekstissä koko perheen prinsessana, joka saa tehdä loppupäivän, mitä hän tahtoo. Mieheensä sylissä äiti on ikään kuin vain puolisonsa prinsessa. Halaus on puolisoitten yhteinen hetki. Myös Aarnio (2002: 32) korostaa Minttujen kuvan ja tekstin moitteetonta yhteyttä, jossa teksti on tiivis ja sujuva, kuva laajentaa sitä.

LÄHTEET

AINEISTOKIRJALLISUUS

Harjanne, Maikki (1986). Isän sukat. Teoksessa *Vallaton Minttu*, 38–39. Helsinki: Otava.

Harjanne, Maikki (1987). Kääreitä. Teoksessa *Mintun uudet kujeet*, 16–17. Helsinki: Otava.

Harjanne, Maikki (1988). Pullakahvit. Teoksessa *Minttu yllättää*, 10–11. Helsinki: Otava.

Harjanne, Maikki (1988). Hieno mummo. Teoksessa *Minttu yllättää*, 8–9. Helsinki: Otava.

Harjanne, Maikki (1998). Yksin. Teoksessa *Minttu yllättää*, 34–35. Helsinki: Otava.

LÄHDEKIRJALLISUUS

Aarnio, Ansa (2002). Maikki Harjanne. Teoksessa: *Kotimaisia lastenkirjankuvittajia*, 26–35. Toim. Ismo Loivamaa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1993). Diskursiivien maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: *Diskurssianalyysin aakko-*
set. Tampere: Vastapaino.

Egins, Suzanne & J.R. Martin (1997). Genres and Registers of Discourse. Teoksessa: *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 1*, 230–256. Toim. Teun A. Van Dijk. London: Sage Publications.

Egins, Suzanne (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. Second edition. London: Continuum.

Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. New York: Longman.

Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. New York: Longman.

Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu?* Tampere: Vastapaino.

Halliday, M.A.K. (1978). *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.

- Halliday M.A.K. (1994). *An Introduction to Funktional Grammar*. Second edition. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K (2004). *An Introduction To Functional Grammar*. Third edition. London: Edward Arnold.
- Halliday M.A.K. & Ruqaiya Hasan (1989). *Language, Context, and Text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford: University Press.
- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys. kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa (2000). Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa: *Teksti työnä ja virka kielenä*, 16–215. Toim. Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä. Helsinki: Gaudeamus.
- Heinimaa, Elisse (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa: *Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*, 142–163. Toim. Marjo Suojala & Maija Karjalainen. Helsinki: Lasten Keskus.
- Ikola, Osmo (2001). *Nykysuomen opas*. Turku: Åbo akademis tryckeri.
- ISK (2004). *Iso suomen kielioppi*. Toinen painos. Helsinki: SKS.
- Karvonen, Pirjo (1995). *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 632. Helsinki.
- Katajamäki, Heli (2005). Lasten kuvakirjoissa siivoavat lapset. Teoksessa: *Kieli ja sosiaalinen toiminta – Language and Social Action*, 231–245. Toim. Leena Kuure ja Elise Kärkkäinen & Maarit Saarenkunnas. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AfinLA) julkaisuja.
- Kirjakauppalehti.kirjauutiset.(2004). Lainattu 13.11.2004:<http://www.kirjakakauppalehti.net>
- Lehtonen, Mikko (2000). *Merkitysten maailma*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Luukka, Minna-Riitta (2002). M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede, 89–123. Soveltavan kielitieteen teoriaa ja käytäntöä 4. Teoksessa *Kielentutkimuksen klassikoita*. Toim. Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Otava Kirjailijat. Kotimaiset kirjailijat.(2007). Lainattu 16.9.2007 http://www.otava.fi/kirjailijat/kotimaiset/harjanne_maikki/fi_FI/kuvakirjat/

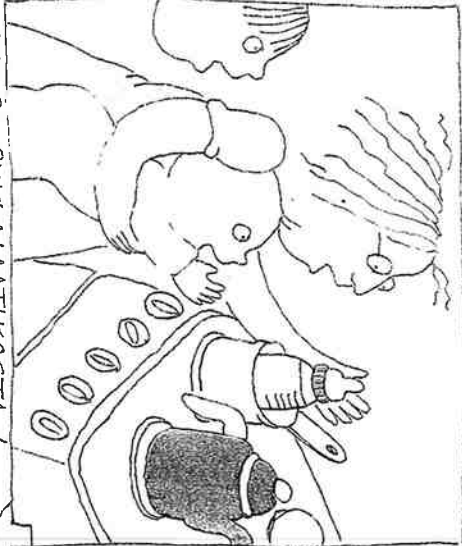
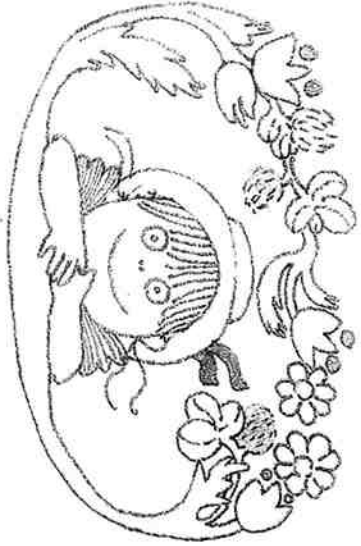
- Parker, Ian (1992). *Discourse dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. London: Routledge.
- Pietikäinen, Sari (2000). Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 191–217. Toim. Kari Sajavaara & Minna-Riitta Luukka. *Sovelta-
van kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2*. Jyväskylä: Jyväskylän yli-
opistopaino.
- Potter, Jonathan & Margaret Wetherell (1989). *Discourse And Social Psychology. Be-
yond Attitudes And Behaviour*. London: Sage.
- Rhedin, Ulla (2001). *Bilder boken på väg mot en teori*. Andra reviderade upplagan.
Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB.
- Stephens, John (1992). *Language and Ideology in Children`s Fiction*. London: Long
man.

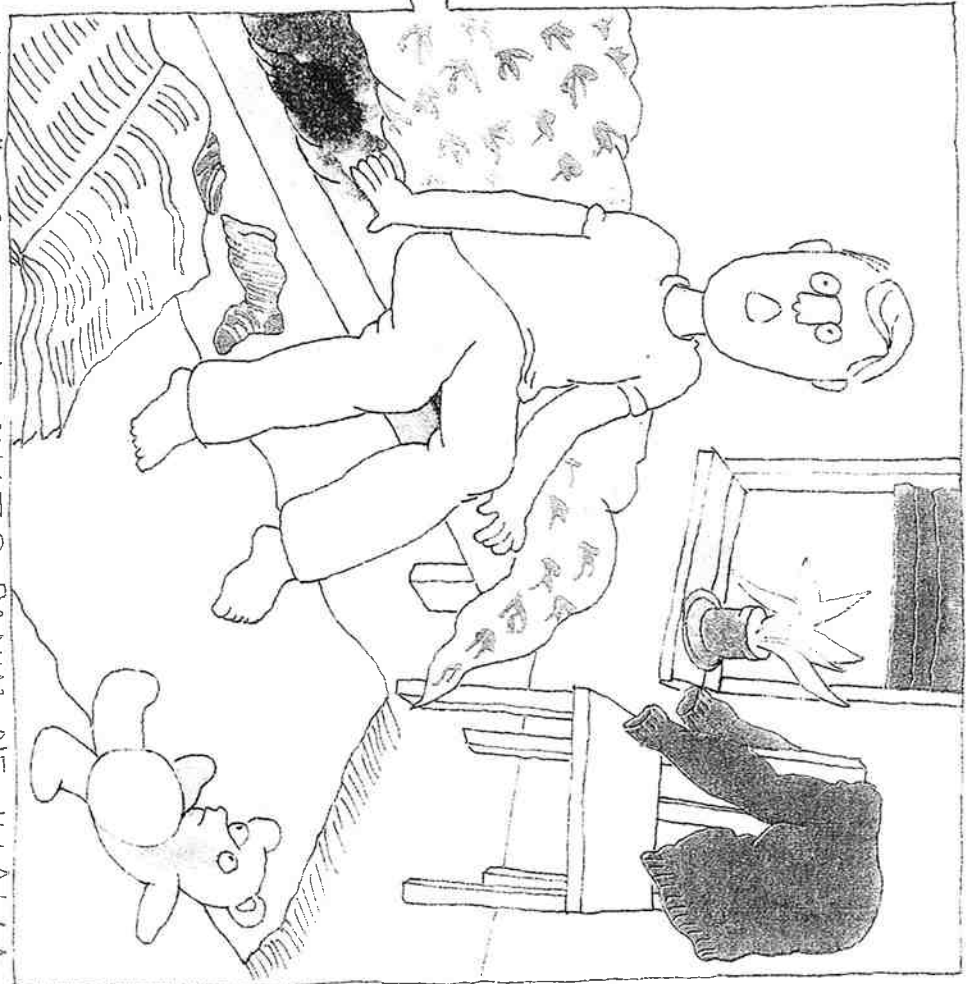
LIITTEET

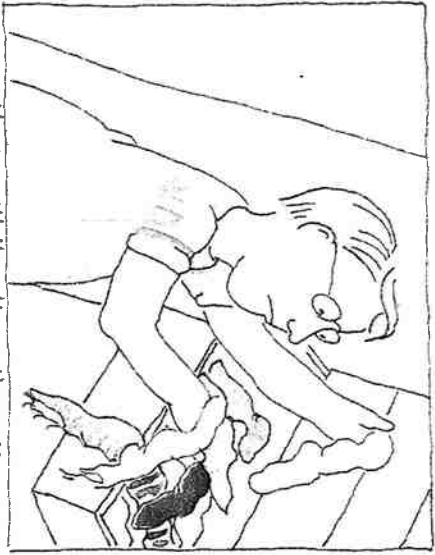
ISÄN SUKAT

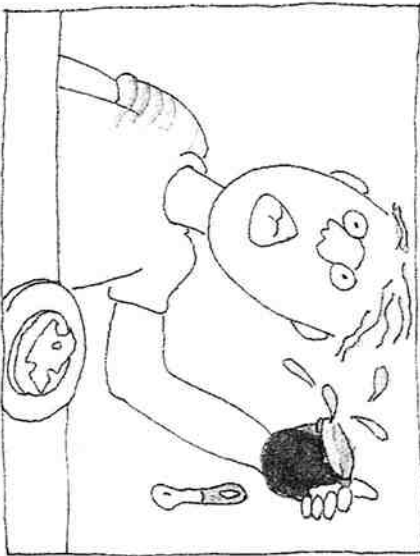
KATSO SUKKALAITIKOSTA!
 - ÄITI, ONKO PUURO JO VALMISTA,
 MINUN ON NÄLKKÄ.

-MISSÄ SUKKANI OVAT? PANIN NE ILLÄLLÄ
 TUOLILLE, MUTTA NYT NE EI VÄLT OLE SIINÄ!

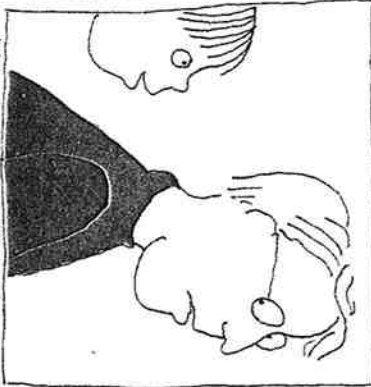
-EIHÄN TÄÄLTÄ LÖYDÄ MITÄÄN. KUKAHAN TÄMÄN LAATIKON ON SOTKENUT.

-APUA! KAHVI PÖLTTI SUUNNI. PITÄÄKÖ SIITÄ TEHDÄ NÄIN KUUMAA!

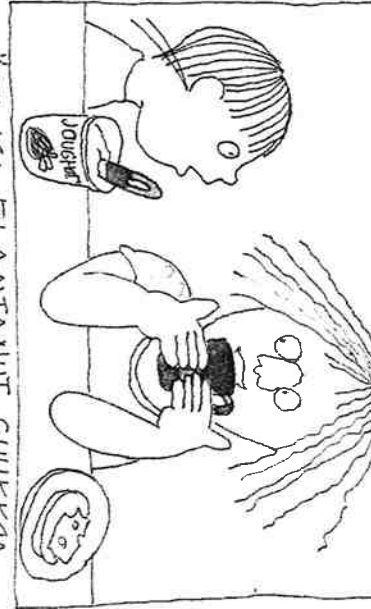
-TÄÄLLÄ ON VAIN RISOJA JA ERIPARISIA SUKKIA. MITEN MINÄ NYT VOIN LÄHTEÄ TYÖHÖN?

-ISI ANNA SUOKKO, KUN LÖYDYSIN SUKKASIKINI. HALUATKO ETTÄ MYÖHÄSTYIN TOISTA, ARÄHTÄÄ ISÄ.

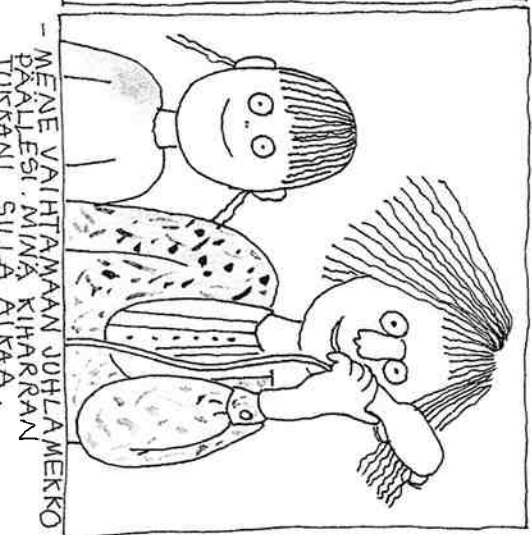
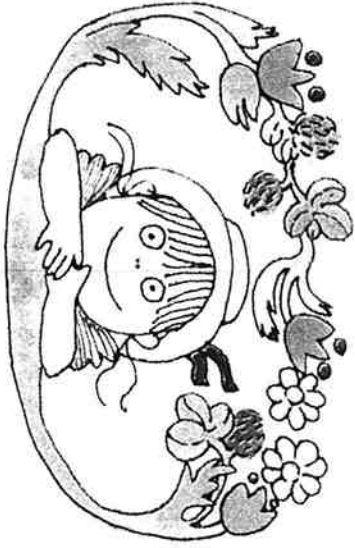

-ISI SUKAT LÖYDÄIVÄT. SINÄ OLT PUDOTTANUT LEHDEN NIIDEN PÄÄLLE.

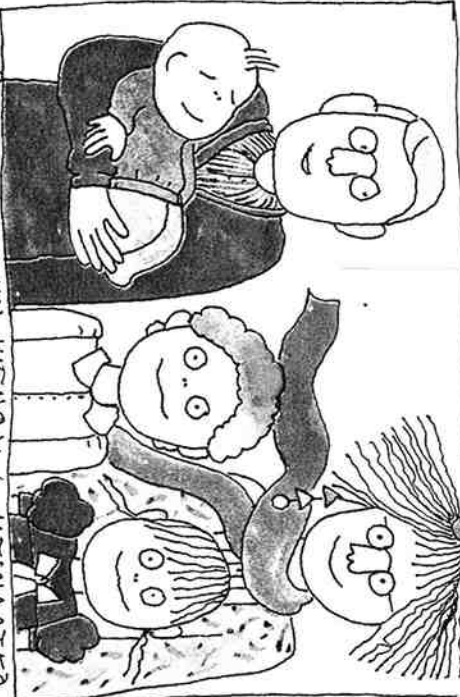
-ÄITI, ISI EI ANTANUT SUOKKOA. -ISÄT EIVÄT ANNA YMMÄRRÄ PARASTÄÄNNI. ... ONPA KÄHYI KUUMMA, HVVÄ JA PIRISTÄVÄ. -ÄITI, MISSÄ PUURO ON?

HIENO MUMMO

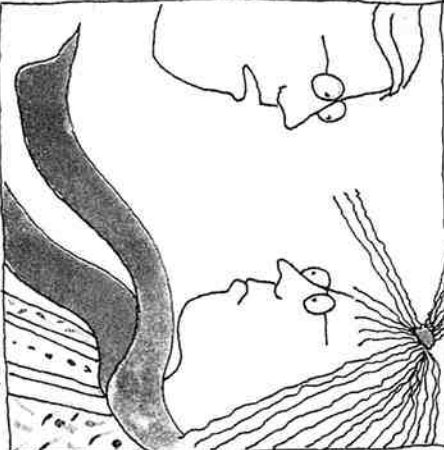

- LAITETAAN ITSEMME OIKEIN HIENOIKSI ETTÄ MUMMO ILAHTUU.

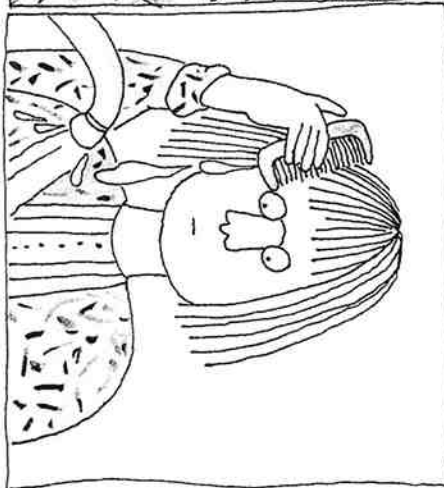
- MENE VAIHTAMAAN JUHLAMEKKO PÄÄLLESI. MINÄ KIHARRAN TUOKSANI SILLÄ AIKANA.

- ISÄ EIKÖ OLLAKIN HIENOA! - MEINAATKO SINÄ LÖTTÄ TOSIASASI LÄHTEÄ MUMMON SYNTYMÄPÄIVILLE TUON NÄKÖISENÄ?

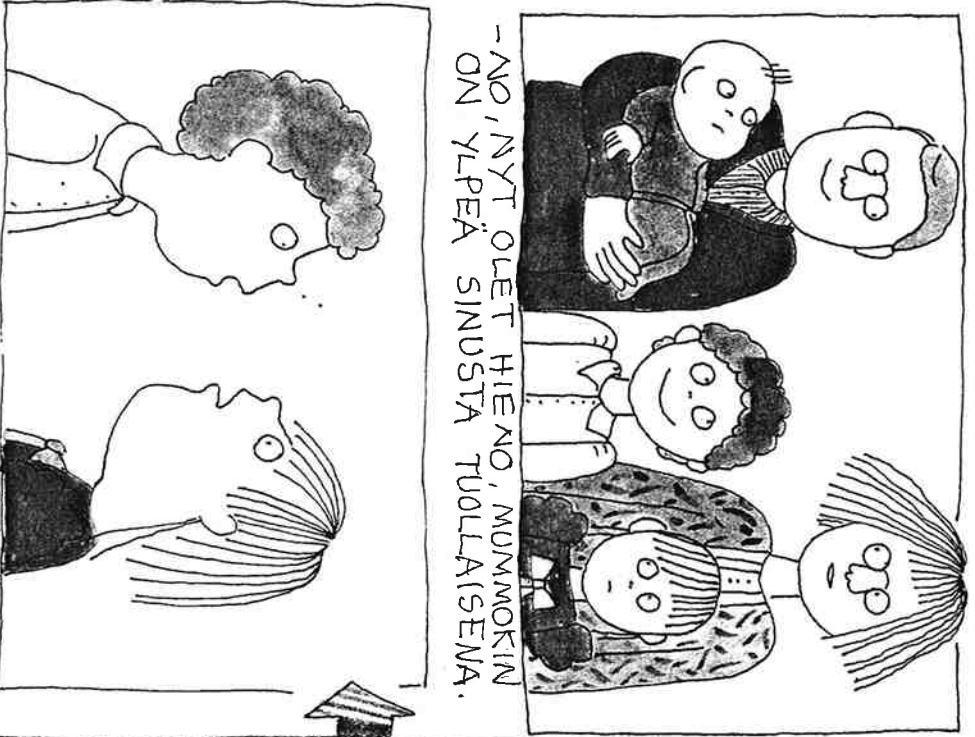

- SINÄ OLET PELEEN NÄKOINEN JOS ET SIISTI ITSEÄSI MINÄ EN LÄHDE OLLENKaan.

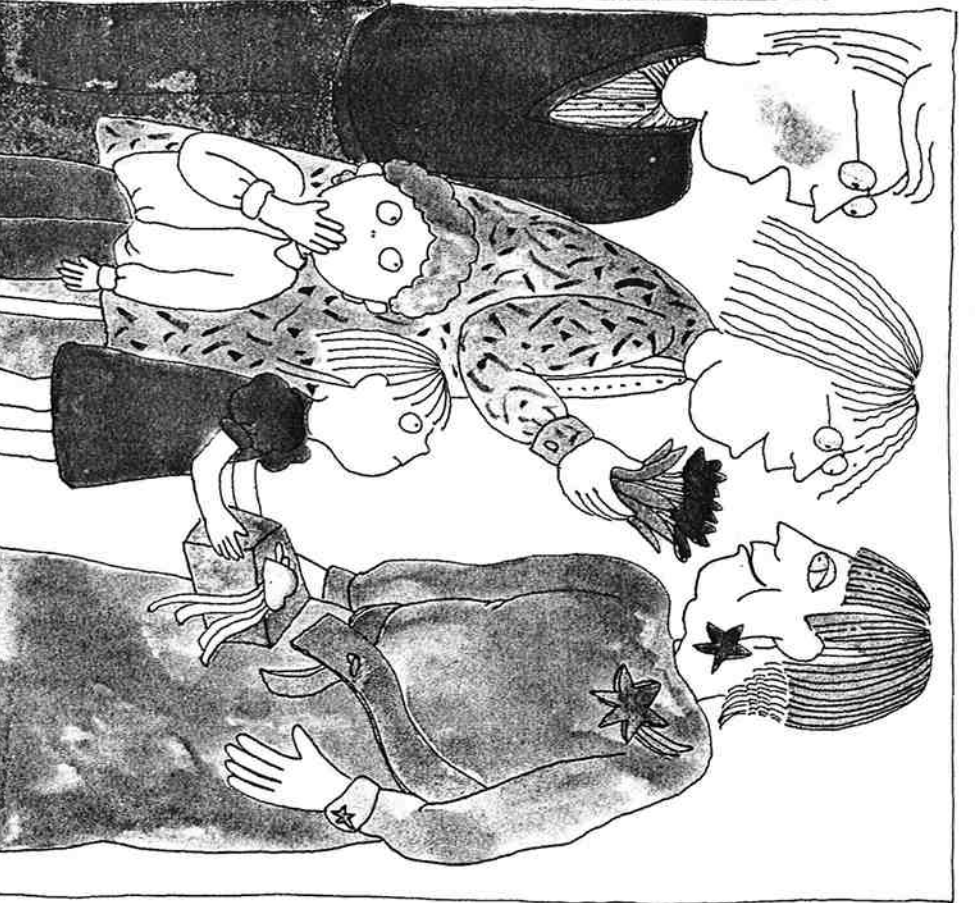

- HUOKAUS - AINA PITÄÄ NÄYTTÄÄ KOTIÄIDILTÄ!

-NO, NYT OLET HIE NO, MUMMOKIN ON YLEPÄ SINUSTA TUOLLAISENA.

-MUMMO ON IHAN OMITTISEN NÄKÖINEN - JÄIKÖHÄN SE TUOLLAISEKSI ?

-ONNEA ! OLETPA SINÄ HIE NO, ÄITI ONNITTELEE MUMMOA - KÄVIN KÄUNESSALONGISSA JUHLAN KUNNIARSSI. SIVAKIN NOISIT TEHDÄ JOITAIN ULKONA OLETTI OLETTI AINA NIIN ARKINEN, MUMMO SAANO LOTALLE.